

Nr 144

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till affärstidslag; given Stockholms slott den 28 oktober 1966.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till affärstidslag.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

BERTIL

Svante Lundkvist

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att den nuvarande butikstängningslagen upphävs och ersätts med en väsentligt enklare och friare reglering av affärstiderna i en affärstidslag. Den vanliga affärstiden sträcks ut till kl. 20 på vardagar. Huvuddelen av den handel som f. n. efter dispens får ske på annan tid än vanlig affärstid — bl. a. hela kioskhandeln — undantas från regleringen. Kommun skall för särskilt fall medge längre affärstid än den vanliga affärstiden om det är påkallat med hänsyn till allmänhetens intresse.

Det föreslås att affärstidslagen skall träda i kraft den 1 januari 1967 och gälla t. o. m. den 31 december 1971.

Förslag
till
Affärstidslag

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Yrkesmässig detaljhandel får bedrivas endast under tid som medges i denna lag eller med stöd av denna lag (affärstid). Försäljningsställe för sådan handel samt frisersalong och fotografiateljé få icke hållas öppna under annan tid.

2 §.

Vanlig affärstid är vardagar mellan klockan 8 och 20.

Om det för särskilt fall är påkallat med hänsyn till allmänhetens intresse, skall kommunens styrelse eller nämnd som utses av fullmäktige i kommunen medge affärstid utöver den vanliga.

3 §.

Från lagens tillämpning undantages

- 1) försäljning från apotek,
- 2) försäljning från automatapparat av sådan typ som är godkänd av myndighet som Konungen bestämmer,
- 3) försäljning på trafikmedel till resande,
- 4) försäljning som lantbrukare, trädgårdsodlare eller fiskare bedriver med egna lantmanna- eller trädgårdsprodukter eller fisk av egen fångst, om försäljningen sker i ringa omfattning och utan samband med annan handel,
- 5) försäljning på salutorg eller liknande plats som är upplåten till allmän försäljningsplats.

Från lagens tillämpning undantages vidare, i den omfattning och på de villkor som föreskrivas av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer,

- 6) försäljning av alster av bildkonst, konsthantverk eller konstindustri som bedrivs i utställningslokal.
- 7) försäljning i anslutning till ordnad serveringsrörelse av lagad mat samt bageri- och konditorivaror,
- 8) försäljning av tryckta skrifter, tobaksvaror med tillbehör, blommor, drivmedel till motorfordon och tillbehör till sådana fordon samt andra va-

ror som allmänheten särskilt efterfrågar på annan tid än vanlig affärstid, om försäljningen sker antingen i anslutning till ordnad serveringsrörelse eller försäljning av konst eller utan samband med försäljning av andra varor.

4 §.

Närmare föreskrifter för tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

5 §.

Den som bedriver yrkesmässig detaljhandel eller håller försäljningsställe för sådan handel, frisersalong eller fotografiateljé öppen i strid mot denna lag eller föreskrift som har meddelats med stöd av lagen dömes till böter.

6 §.

Talan mot beslut av kommuns styrelse eller nämnd enligt denna lag föres hos länsstyrelsen genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1967 och gäller till och med den 31 december 1971.

Genom denna lag upphäves butikstängningslagen den 21 juli 1948 (nr 608). Beslut som har fattats med stöd av 11 § 3 mom. 4 eller 12 § butikstängningslagen gäller dock till och med den 30 juni 1967, om kommunen icke dessförinnan bestämmer annat enligt 2 § denna lag.

Utdrag av protokollet över inrikesärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet på Stockholms slott den 7 oktober 1966.

N ä r v a r a n d e:

Statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, JOHANSSON, HERMANSSON, PALME, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GUSTAFSSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler statsrådet Lundkvist fråga om *ny affärstidslagstiftning* och anför.

Inledning

Alltsedan år 1909 har i vårt land funnits lagstiftning som har reglerat affärstiden. Den lag som f. n. gäller i ämnet är *butikstängningslagen den 21 juli 1948 (nr 608)*. På senare tid har i skilda sammanhang satts i fråga om de skäl som har motiverat lagstiftningen är bärkraftiga längre. Redan år 1954 fick särskilda sakkunniga i uppdrag att i samband med utredning om arbetstidens längd och förläggning i syfte att uppnå en allmän förkortning av den lagstadgade arbetstiden även undersöka om inte tiden var inne för en mindre stel butikstängningslagstiftning. De sakkunniga fann emellertid att sambandet mellan butikstängningslagen och arbetstidslagstiftningen var alltför svagt för att det skulle vara nödvändigt för dem att gå in på frågan om affärstidens reglering i lag.

Enligt bemyndigande av Kungl. Maj:t tillkallade chefen för inrikesdepartementet i juni 1962 åtta sakkunniga för att göra en utredning om butikstängningslagstiftningen. De sakkunniga¹ som antog benämningen *affärstidsutredningen* lämnade i juni 1965 ett betänkande i två delar, »Affärstiderna» (SOU 1965: 38 och 39). Till betänkandet är fogat ett särskilt yttrande av en av de sakkunniga, Tord Brotaeus.

De sakkunniga lägger i betänkandet fram *förslag till affärstidslag*. Lagen är avsedd att ersätta butikstängningslagen. Förslaget torde få fogas vid statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

¹ De sakkunniga var byråchefen i socialstyrelsen Sven-Hugo Ryman, ordförande, direktören i Sveriges köpmannaförbund Tord Brotaeus, ordföranden i Handelsanställdas förbund Erik Magnusson, disponenten i Kooperativa förbundet Karl Erik Persson, riksdagsledamöterna Carl-Gustav Enskog, Gördis Hörnlund och Gustaf Svensson i Vä samt dåvarande riksdagsledamoten Stina Gunne.

Över betänkandet har efter remiss yttranden avgetts av arbetarskyddsstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, kommerskollegium — som har bifogat yttranden av samtliga handelskammare — ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor, statens institut för konsumentfrågor, rikspolisstyrelsen, överståthållarämbetet — som har överlämnat yttranden av stadsfullmäktige i Stockholm och polischefen i Stockholms polisdistrikt — samtliga länsstyrelser — som har bifogat yttranden av kommuner och i några fall av länspolischef, polismästare, läns- eller stadsveterinär, köpmannaförening eller konsumtionsförening — Svenska stadsförbundet, Svenska kommunförbundet, Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Kooperativa förbundet (KF), Handelsnäringslivet (HAO), Handelsanställdas förbund, Handelstjänstemannaförbundet, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges arbetsgivareförening för hotell och restauranger, Hotell- och restauranganställdas förbund, Sveriges hotell- och restaurangförbund, Sveriges konditorförening, Apotekarsocietetens direktion, Sveriges bensinhandlares riksförbund, Motorbranschens riksförbund, Svenska tidningsutgivareföreningen, Tobakshandlarnas riksförbund, Sveriges kioskägares riksförbund, Svenska kioskhandlareförbundet, Sveriges korvhandlareförbund, Aktiebolaget Svenska pressbyrån, Aktiebolaget Turitz & Co, Åhlén & Holm Aktiebolag — av de två sistnämnda gemensamt — Sveriges grossistförbund, Sveriges husmodersföreningars riksförbund, Svenska kvinnors nationalförbund, Fredrika-Bremer-förbundet, Högerpartiets kvinnoförbund, Centerns kvinnoförbund, Folkpartiets kvinnoförbund, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund samt Sveriges hantverks- och industriorganisation, som har bifogat yttranden från anslutna organisationer.

Yttranden har också kommit in från statens konsumentråd, Ensamma föräldrars förening, Svenska företagares riksförbund, Bageri- och konditori-arbetsgivareföreningen och Folkpartiets ungdomsförbund.

Äldre bestämmelser om affärstiden

Den första författning som reglerade affärstiden var *lagen den 5 juni 1909 (nr 50 s. 2) om förbud mot handelns idkande å söckendag utöver viss tid*. Lagen gällde endast för städer, köpingar och municipalsamhällen. Den gav möjlighet för kommun att begränsa affärstiden för handelsbod. Kommunens beslut skulle fastställas av länsstyrelsen. Viss handel undantogs från lagens tillämpning.

Som motiv för lagstiftningen angavs (prop. 1909:95) att friheten att hålla handelsbodar öppna hur länge som helst hade medfört olägenheter för både affärsinnehavarna och deras biträden i fråga om vilotider och tillfälle till intellektuell utbildning och förströelse. Arbetstagarna inom detaljhandeln ansågs ha längre arbetsdag än arbetstagarna inom de flesta andra yrken. För lagstiftningen talade vidare att flertalet av de arbetsgivare och arbetstagare som berördes starkt önskade att en sådan lagstiftning skulle komma till stånd. Hänsynen till konsumenternas intresse ansågs inte med fog kunna åberopas mot lagstiftningen eftersom konsumtionens omfattning knappast hade något närmare samband med affärstiden.

1909 års lag ersattes av *lagen den 30 maj 1919 (nr 270) om begränsning av tiden för idkande av handel och viss annan rörelse*. Den nya lagen gällde även på landsbygden. I lagen föreskrevs en vanlig affärstid, vardagar kl. 8—19. Utöver denna tid fick butik i princip inte hållas öppen. Undantag från lagens tillämpning medgavs i fråga om viss försäljning. I allmänhet skulle butik hållas stängd på sön- och helgdagar. Kommun fick besluta om avvikelser från den vanliga affärstiden. Avvikelser fick avse både inskränkning och förlängning av tiden. Beslut om avvikelse skulle fastställas av länsstyrelsen.

I förarbetena till 1919 års lag anfördes i fråga om affärstidens längd (prop. 1919:143) att man fick väga de affärsanställdas intresse av skäligen begränsning av arbetstiden mot allmänhetens och affärsinnehavarnas berättigade krav på att affärstiden inte blev alltför snävt begränsad. Särskilt borde man ta hänsyn till kroppsarbetarnas möjligheter att göra de inköp som de behövde utan hinder av deras arbetstider.

1919 års lag var i kraft i 20 år. Den byttes ut mot *butikstängningslagen den 22 juni 1939 (nr 289)*. Denna hade i stort sett samma innehåll som den butikstängningslag som gäller f. n. Den skilde sig från 1919 års lag främst i följande avseenden. Fler undantag gjordes från lagens tillämpning, bl. a. i fråga om försäljning i samband med restaurang- och konditorierörelse och försäljning av motorolja och andra varor som behövs för att

föra motorfordon. Möjligheten för kommun att göra avvikelser från den vanliga affärstiden begränsades så att kommun aldrig kunde sträcka ut affärstidens längd räknat per vecka. Viss försäljning fick efter särskilt tillstånd pågå utöver vanlig affärstid, bl. a. kioskhandel och försäljning i samband med nöjes- och idrottstillställningar o. d. Sådant tillstånd skulle meddelas av polismyndighet, överståthållarämbetet eller länsstyrelsen. Den vanliga affärstiden på vardagar var densamma som enligt 1909 års lag, dvs. kl. 8—19.

I prop. 1939: 96 med förslag till 1939 års butikstängningslag anförde föredragande departementschefen i fråga om behovet av lagstiftning om affärstiden att den tidigare lagstiftningen i främsta rummet hade motive-rats av hänsynen till de anställda. Eftersom samtidigt med den nya butikstängningslagen föreslogs en direkt arbetstidslagstiftning för butikspersonalen kunde behovet av en butikstängningslag sättas i fråga. Emellertid ansåg departementschefen att butikstängningslagens betydelse för att bereda fritid åt butiksinnehavarna själva och för att främja likartade konkurrensförhållanden mellan olika företag — två faktorer som tidigare hade anförts som skäl för en lagreglering — var så stor att lagstiftning var motiverad enbart på grund härav.

Departementschefen ansåg vidare att stängningstiden på vardagar borde bestämmas i första hand med hänsyn till att allmänheten skulle få möjlighet att handla efter arbetstidens slut. Den relativt sett fåtaliga butikspersonalens intresse av att få sluta arbetet tidigt ansågs härvid få stå tillbaka. På lördagar behövde detaljhandlarna och deras anställda visserligen sluta sitt arbete tidigare för att få bättre möjlighet till friluftsliv i samband med söndagen. Utvecklingen för flertalet arbetstagare mot kortare arbetstid på lördagar hade emellertid skett på frivillighetens väg. Denna väg borde beträdas även i detta fall. En allmän regel om tidigare lördagsstängning skulle vara till avsevärd skada för vissa branscher, där just lördagseftermiddagarna var den bästa affärstiden. Detta gällde t. ex. tobaksaffärerna. Även inom andra branscher var det inte ovanligt att en stor del av veckans omsättning föll på lördagen. En förkortad affärstid då skulle kunna medföra sådan påfrestning att den vanliga personalen inte räckte till.

1939 års butikstängningslag gällde tre år räknat från den 1 januari 1940. Den följdes åren 1942 och 1945 av nya butikstängningslagar som också hade begränsad giltighetstid, nämligen tre år vardera. 1948 års butikstängningslag som gäller f. n. är inte tidsbegränsad. Motivet för lagstiftningen har vid tillkomsten av dessa lagar varit i huvudsak detsamma som anfördes i förarbetena till 1939 års butikstängningslag.

Gällande bestämmelser om affärstiden m. m.

Butikstängningslagen

Enligt 1 § 2 mom. får butik hållas öppen för allmänheten endast under tid då det är medgivet i lagen (affärstid). Från annat ställe än butik får yrkesmässig försäljning av viss vara ske endast under affärstid för handel med sådan vara (1 § 3 mom.).

Med butik menas enligt 1 § 1 mom. försäljningsställe där detaljhandel bedrivs. Rakstuga, frisersalong och fotografiateljé jämställs i lagen med butik.

I 2 § föreskrivs att lagen inte skall tillämpas på följande verksamhet.

Försäljning till avhämtning eller försändning av lagad mat, bageri- och konditorivaror, alkoholfria drycker, tobaksvaror eller tryckta skrifter, om försäljningen sker under utövning av eller i samband med ordnad restaurang-, kafé- eller konditorirörelse,

försäljning på apotek,

försäljning av motor- eller smörjoljor eller andra varor som är nödvändiga för att föra motorfordon, om försäljningen sker från upplagsställe där andra varor inte säljs,

försäljning till resande i järnvägsvagn eller på annat trafikmedel,

försäljning av program o. d. trycksaker, konfektyrer, färsk frukt eller levande blommor i teatrar, biografier och andra nöjeslokaler,

försäljning från automat under vissa förutsättningar,

julgransförsäljning och försäljning som lantbrukare, trädgårdsodlare eller fiskare i ringa omfattning och utan samband med annan handel bedriver av egna lantmanna- eller trädgårdsprodukter eller av fisk av egen fångst,

försäljning av leksaksballonger eller andra mindre leksaker, om försäljningen sker utomhus och utan samband med annan handel,

försäljning av tryckta skrifter, om försäljningen sker utan samband med annan handel och, i fråga om annat än periodiska skrifter, utomhus,

försäljning av kataloger, fotografier, minnessaker o. d. i museer eller utställningslokaler eller på andra sådana platser,

tillfällig försäljning för välgörande eller annat ideellt ändamål,

öppethållande av butik i demonstrations- eller upplysnings syfte utan samband med försäljning eller av utställningslokal för visning av verk av bildande konst och alster av konsthantverk och konstindustri vilka är avsedda för försäljning.

För att automathandel skall vara undantagen från lagens tillämpning måste den automat som används vara av godkänd typ. Bestämmelser om

typgranskning finns i kungörelsen den 21 juli 1948 (nr 609, ändrad 1964: 365) om typgranskning av automatapparater. Vidare får automat sättas upp endast i vissa utrymmen inom järnvägs stationsområde, i anslutning till »egen» butik, om enbart samma varor saluförs som i butiken, samt på annan plats, om det inte sker i anslutning till sådan annan tillhörig butik där man saluför samma slags varor som säljs från automaten.

I 4—5 §§ finns bestämmelser om den vanliga affärstiden. Denna är på vardagar kl. 8—19. En vardag i veckan liksom varje vardag under tiden den 10—23 december får tiden sträckas ut till kl. 20. Butik där man i huvudsak säljer mejerivaror, ägg, margarin eller bageri- och konditorivaror får öppnas redan kl. 7.30. På påskafton, pingstafton, midsommarafton, julafton och nyårsafton skall butik stängas senast kl. 16. För sön- och helgdagar gäller som huvudregel att butik inte får hållas öppen. Butik där man i huvudsak säljer mejerivaror, ägg, margarin, bageri- och konditorivaror, pilsnerdricka, alkoholfria drycker, färsk frukt eller levande blommor får dock hållas öppen kl. 8—10. Även fotografiateljé får hållas öppen två timmar, dock inte under högmässogudstjänst. Om sön- och helgdagar inträffar i följd, får rakstuga eller frisersalong hållas öppen en av dessa dagar kl. 8—10.

Enligt 1 § 2 mom. får efter affärstiden kund som har kommit in i butik under affärstid betjänas och vara som har sålts under affärstid lämnas ut eller sändas i väg.

Kommun får besluta om avvikelser från den vanliga affärstiden. Om sådana kommunala avvikelser finns bestämmelser i 6—9 §§. Genom kommunalt beslut får affärstiden inskränkas. Den får vidare helt eller delvis förläggas på annan tid än som föreskrivs i 4 och 5 §§ för vardag resp. helgdag. Därvid får affärstiden dock inte förlängas utöver den vanliga affärstiden räknat för vecka. Kommun får inte heller inskränka rätten att en vardag i veckan hålla öppet till kl. 20 eller förskjuta affärstiden under sön- och helgdag så att butik får hålla öppet under högmässotid. Om det behövs att butik hålls öppen på sön- eller helgdag för att skogs- och flottningsarbetare och andra personer som är sysselsatta långt från hemmet skall kunna göra inköp på sin fritid, kan kommun bestämma att butik får hållas öppen på sådana dagar under högst två timmar, dock inte under högmässotid.

Förutsättning för kommunal avvikelse är enligt 6 § att avvikelsen är lämplig från allmän synpunkt och att den inte leder till otillbörligt förfång för företag som bedriver butiks rörelse i kommunen. Beslut om kommunal avvikelse skall avse hela kommunen, om det inte finns synnerliga skäl för annat. Olika bestämmelser får meddelas för butiker av skilda slag. Bestämmelser får också meddelas för enbart butiker av visst slag. Däremot får beslut om avvikelse inte avse en eller flera angivna butiker.

Om kommunal avvikelse beslutar den myndighet som utövar kommunens beslutanderätt i allmänhet. Näringsidkare, arbetstagare och andra som skulle

beröras av kommunal avvikelse skall höras innan beslut meddelas (7 §). Enligt 8 och 9 §§ underställs beslut om kommunal avvikelse länsstyrelsens prövning, varvid länsstyrelsen helt eller delvis fastställer eller också ogillar beslutet.

Särskilt tillstånd till annan affärstid än den vanliga, s. k. dispens, får enligt 11 § 3 mom. meddelas i följande fyra fall.

1. I fråga om konfektyrer, kex, alkoholfria drycker, frukt, produkter av frukt, honung, levande blommor, tryckta skrifter, vykort, fotografisk film, tändstickor, tobaksvaror, tobaksutensilier, tvålar, kammar, tandborstar, tandkräm, rakblad, resesouvenirer, pappersartiklar, pennor och bläck (det s. k. kiosksortimentet) får tillstånd meddelas, om varorna säljs från fast försäljningsställe där man under vanlig affärstid saluför endast dessa varor och om det inte finns särskilda skäl mot utsträckt affärstid. I allmänhet får affärstiden dock inte sträckas ut längre än till kl. 22 eller, om försäljningen sker i anslutning till trafikinrättning, till den senare tidpunkt som påkallas av de resandes behov. Även om dessa varor inte säljs från fast försäljningsställe kan tillstånd till utsträckt affärstid meddelas. Försäljningen får i så fall inte vara förbunden med handel med andra varor. Det skall också finnas skäl till utsträckt affärstid.

2. För försäljning i samband med nöjestillställning, idrottstävling, friluftsbad e. d. får lämnas tillstånd till den affärstid som behövs med hänsyn till förhållandena. I regel får dock tillstånd meddelas endast för försäljning av sådana varor som avses under 1 samt lagad mat.

3. Försäljning utomhus av varm korv, varm fisk eller varm buljong och som tillhör därtill bröd, potatis, senap, säs o. d. får medges i lämplig utsträckning. I tillståndet skall fastställas den plats där försäljningen får ske.

4. I andra fall än dem som har nämnts under 1—3 får tillstånd meddelas att bedriva försäljning eller hålla öppet om synnerliga skäl föreligger.

Tillståndet skall innehålla uppgift om den affärstid som medges och de varor som får säljas. Även andra föreskrifter om hur försäljningen skall anordnas får meddelas i samband med tillståndet.

Tillstånd meddelas i de fall som har nämnts under 3, i Stockholm av överståthållarämbetet och i landet i övrigt av polismyndigheten. I de andra fallen meddelas tillstånd av länsstyrelsen (11 § 1 mom.).

Förutsättning för tillstånd är enligt 11 § 2 mom. att sökanden uppfyller de villkor som gäller för att idka handel i allmänhet, att anledning saknas att anta att han inte är lämplig att utöva verksamheten samt att hinder inte föreligger från hälsovårds-, ordnings-, säkerhets- eller liknande synpunkt. Vid prövningen av ansökan om tillstånd skall hänsyn tas till på ena sidan det gagn för allmänheten och på andra sidan de olägenheter för annan handel som skulle uppkomma om framställningen bifölls (11 § 3 mom.). Innan ansökan prövas skall i allmänhet drätselkammare eller kommunalnämnd ges tillfälle att yttra sig i ärendet.

Enligt 12 § kan Kungl. Maj:t förordna om eftergift från vad som är föreskrivet i lagen, om eftergift är påkallad av särskilt trängande behov. Eftergift får meddelas för visst tillfälle, viss plats eller visst slag av rörelse. I förordnandet skall meddelas de närmare föreskrifter som behövs i samband med eftergiften.

Arbeterskyddsstyrelsen är enligt 3 § skyldig att avge utlåtande om lagens tillämpning, om domstol, myndighet som meddelar tillstånd enligt 11 §, allmän åklagare eller enskild person vars rätt berörs av bestämmelse i lagen begär det. Beror mål som handläggs vid domstol på om lagen är tillämplig på viss försäljning eller på visst öppethållande, skall domstolen låta arbeterskyddsstyrelsen pröva frågan, om part begär det eller om domstolen anser det nödvändigt.

I 14—16 §§ finns straffbestämmelser. Hålls butik öppen eller bedrivs försäljning i strid mot bestämmelse i lagen eller föreskrift som har meddelats med stöd av lagen, straffas näringsidkaren med dagsböter. Om verksamheten bedrivs av staten eller kommun straffas föreståndaren för verksamheten. Har länsstyrelsen på framställning av näringsidkare godtagit viss person som föreståndare för verksamheten i näringsidkarens ställe straffas denne.

Beslut enligt lagen som har meddelats av polismyndigheten kan överklagas hos länsstyrelsen. Besvär över länsstyrelsens beslut anförs hos Kungl. Maj:t. Talan får dock inte föras mot beslut som överståthållarämbetet eller — efter besvär — länsstyrelse har meddelat i ärende om tillstånd enligt 11 § 3 mom. 3, dvs. fråga om försäljning av varm korv m. m. Arbeterskyddsstyrelsens beslut kan inte överklagas (18 §).

Arbetstidslagen för detaljhandeln den 18 juli 1942 (nr 652)

Enligt 1 § skall lagen tillämpas på detaljhandel och verksamhet som bedrivs i omedelbar anslutning därtill och på rakstuga, frisersalong, fotografiateljé eller badinrättning. Från lagens tillämpning undantas visst slag av arbete, bl. a. arbete som det inte kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över hur det anordnas och arbete i samband med hotell-, restaurang- och kaféerörelse under vissa förutsättningar. Vissa arbetstagare, bl. a. medlem av arbetsgivarens familj, faller också utanför lagens tillämpningsområde.

I 4 § bestäms den ordinarie arbetstiden till högst 45 timmar i veckan och till högst 10 timmar under ett dygn. Under korta tidsperioder får arbetstiden utsträckas. Enligt 4 a § får avsteg också göras från den ordinarie arbetstiden genom överenskommelse i kollektivavtal.

6—8 §§ innehåller bestämmelser om övertid. I allmänhet får arbetsgivare använda arbetstagare på övertid högst 48 timmar under loppet av fyra veckor och 200 timmar under loppet av ett kalenderår.

I 9 § finns bestämmelser om raster. Om arbetstagaren arbetar minst sex

timmar under ett dygn skall han i allmänhet ha antingen en rast om en timma eller två raster om sammanlagt en timma och 15 minuter.

Bestämmelser om arbetstid i kollektivavtal

Inom detaljhandeln förekommer ett mycket stort antal kollektivavtal vilket delvis hänger samman med näringens karaktär. Avtalen reglerar förhållandena för endast omkring hälften av de anställda. Det är bara undantagsvis som det i avtalen föreskrivs en kortare arbetstid än arbetstidslagen medger. I allmänhet finns i avtalen bestämmelser om s. k. genomsnittsberäkning av arbetstiden. Denna beräkning innebär att arbetstiden för vecka får vara mer än 45 timmar under vissa perioder, t. ex. i samband med julen eller någon annan tid på året då säsongmässiga variationer i arbetsbelastningen påkallar det, med motsvarande avkortning av veckoarbetstiden under andra perioder, t. ex. sommaren.

Allmänna ordningsstadgan den 14 december 1956 (nr 617)

Enligt 2 § krävs tillstånd för att allmän plats inom stadsplanlagt område i stad, köping och annat samhälle där byggnadslagens bestämmelser för stad är tillämpliga skall få tas i anspråk bl. a. för försäljningsstånd. Tillstånd meddelas i Stockholm av överståthållarämbetet och i landet i övrigt av polismyndigheten. Innan tillstånd meddelas skall styrelsen eller nämnd i kommunen yttra sig. Om styrelsen eller nämnden avstyrker får tillstånd inte meddelas.

I lokal ordningsstadga får meddelas föreskrifter i fråga om den allmänna ordningen utöver dem som allmänna ordningsstadgan innehåller. Föreskrifterna får avse hela kommunen eller del därav. De får dock inte avse förhållanden som är reglerade på annat sätt. Genom föreskrifterna får inte läggas onödigt tvång på allmänheten eller på annat sätt göras obefogad inskränkning i den enskildes frihet (7 §).

Enligt 8 § kan polismyndigheten för särskilt fall meddela de ordningsföreskrifter som behövs i fråga om bl. a. handel som bedrivs på allmän plats eller på område som gränsar till allmän plats. Inte heller sådan föreskrift får innefatta onödigt tvång på allmänheten eller obefogad inskränkning i den enskildes frihet. Polismyndigheten får också förbjuda handel på allmän plats eller angränsande område om det anses påkallat av hänsyn till den allmänna ordningen. Behövs allmänna föreskrifter skall polismyndigheten göra anmälan om förhållandet till kommunens fullmäktige.

Lagstiftning om affärstiden i Danmark, Finland och Norge

I *Danmark* regleras affärstiden av en lag från år 1950. Lagen innehåller en bestämmelse om vanlig affärstid — kl. 6—20 på fredagar, kl. 6—14 på

lördagar och kl. 6—17.30 på övriga vardagar. På söndagarna skall affärerna i allmänhet hållas stängda. Ett stort antal undantag görs från lagens tillämpning. Undantagen motsvarar i huvudsak undantagen från den svenska lagstiftningen. Ett stort antal varuslag får säljas på annan tid än vanlig affärstid efter medgivande av polismyndigheten. I denna ordning kan fri affärstid medges i fråga om fler varuslag än som är möjligt enligt de svenska dispensbestämmelserna. För affärerna inom Köpenhamns centralstation och på vissa civila flygfält gäller särskilda bestämmelser om affärstiden.

Den *finska* regleringen av affärstiden finns i en lag från år 1946. Huvudregeln är att affärerna får hållas öppna kl. 8—17 på lördagar och kl. 8—18 på andra vardagar och att de skall hållas stängda på söndagar. Undantag från lagens tillämpning görs i ungefär samma utsträckning som i den svenska lagstiftningen. Kommun kan besluta om förskjutning av affärstiden. Affärstiden för bl. a. kioskhandeln och handeln med mjölk och bröd bestäms av kommun. Socialministeriet äger bevilja dispens i enskilda fall från den vanliga affärstiden.

I *Norge* finns bestämmelser om affärstiden i en lag från år 1913. Enligt denna är stad skyldig att meddela beslut om när affärerna skall hållas stängda. Landskommunerna har befogenhet men är inte skyldiga att meddela sådana beslut. Kommunalt beslut om stängningstider skall stadfästas av kommunaldepartementet. Dispens från den affärstid som kommunen har bestämt kan medges, för kortare tid av fylkesmannen och för enstaka tillfälle av polismyndigheten. Kommun har också möjlighet att med stöd av en lag från år 1921 meddela bestämmelser om affärstiden för sådan handel som sker på gator, torg och andra offentliga platser. Försäljning på trafikmedel får ske oberoende av kommunala beslut om affärstid.

I Finland och Norge föreligger förslag till ny lagreglering av affärstiden.

Vissa undersökningar

Inledning

Utredningen redovisar resultatet av flera undersökningar om bl. a. tillämpningen av butikstängningslagen, omsättning och kundfrekvens inom detaljhandeln under olika tider, konsumenternas vanor och önskemål i fråga om affärstiderna samt arbetstidens längd och förläggning inom olika näringsgrenar. Några undersökningar har gjorts av statistiska centralbyråns utredningsinstitut och finns utförligt redovisade i del II av betänkandet. En kortare redogörelse för dessa undersökningar liksom en fullständig redogörelse för de andra undersökningarna finns i del I.

Undersökningsresultaten har legat till grund för utredningens överväganden både i fråga om behovet av lagstiftning och utformningen av en sådan. I det följande lämnas en kort sammanfattning av utredningens egen redovisning i fråga om dessa undersökningar. Mot undersökningarna som sådana och mot utredningens redovisning av undersökningsresultaten har inte gjorts någon erinran under remissbehandlingen av betänkningarna.

Butikstängningslagens tillämpning (Del I s. 27—31)

Kommunala avvikelser är relativt ovanliga. Omkring år 1931 var ungefär 300 avvikelser i kraft. Hälften av dessa reglerade affärstiden generellt. År 1936 hade mer än 100 beslut tillkommit. Därav var ungefär 30 generella. År 1947 var nästan 250 avvikelser i kraft. Huvuddelen avsåg förkortning av affärstiden. I 30 kommuner hade föreskrivits att butikerna skulle öppna och stänga senare än enligt den vanliga affärstiden. I 20 fall föreskrevs lunchstängning. Vid årsskiftet 1963/64 förekom kommunala avvikelser i 88 av landets drygt 1 000 kommuner. Av dessa förekom 36 i Malmöhus och Kristianstads län. Ärenden hos länsstyrelserna om fastställelse av kommunala avvikelser har under åren 1961—1963 varit få. Sammanlagt har drygt 30 ärenden handlagts. I nästan alla fall har kommunens beslut blivit fastställt. Några av besluten om kommunal avvikelse är gamla — det äldsta är från år 1940 — och de flesta av dessa har förlorat sin betydelse.

I 64 kommuner, varav 34 städer, innebär beslut om avvikelse en generell reglering av den vanliga affärstiden. I de flesta av dessa fall har den vanliga affärstiden på vardagar bestämts till kl. 8—18. Den närmast vanligaste tiden är kl. 9—18. Bestämmelser om lunchstängning finns i sex kommuner. I fråga om lördagar varierar stängningstiden i besluten mellan

kl. 13 och 18. Den vanligaste stängningstiden i kommunalt avvikelsebeslut i fråga om lördagar är kl. 16, därnäst vanligast är kl. 17. Sex kommuner har valt att reglera endast stängningstiden på lördagar. I sju kommuner avser avvikelserna endast mjölkaffärer, bagerier, frukt- och konfektyr-affärer samt blomsteraffärer. De får hålla öppet någon timma på söndagar. I några kommuner berör avvikelserna endast viss bransch. Vanligen är det frisersalonger och fotoateljéer som har särreglerats med hänsyn till sin egenart. Detsamma gäller i några fall torghandeln. — Den 2 april 1965 fastställde länsstyrelsen i Västmanlands län ett beslut av Västerås stad att alla affärer i staden skall få hålla öppet måndag—fredag kl. 9—20 och lördag kl. 8—17. Beslutet har överklagats men har inte prövats ännu av Kungl. Maj:t.

Särskilda tillstånd till annan affärstid än den vanliga, dvs. dispenser, har meddelats av länsstyrelserna i åtskilliga fall.

Den 1 januari 1964 var mer än 8 000 tillstånd till försäljning från kiosk av huvudsakligen sådana varor som tillhör kiosksortimentet (11 § 3 mom. 1) i kraft. Antalet dispenser från den vanliga affärstiden för vanliga butiker med motsvarande varor var nästan 2 000. Tillstånd till försäljning av varm korv o. d. (11 § 3 mom. 3) hade meddelats i omkring 2 500 fall. För försäljning av varm korv o. d. i förening med varor som tillhör kiosksortimentet, vanligtvis läskedrycker, juice eller glass, hade omkring 850 dispenser meddelats. Enligt utredningen ger dessa siffror dock inte någon alldeles riktig bild av förhållandena bl. a. därför att många söker dispens endast för viss period, underlåter att utnyttja den eller upphör med rörelsen men inte bryr sig om att återkalla tillståndet. Andra uppgifter från år 1963 angående tidningsförsäljning visar att tidningar och tidskrifter såldes från 4 800 kiosker. Antalet kiosker, bortsett från korvkiosker, torde med hänsyn härtill kunna beräknas till minst 5 000.

Drygt 500 tillstånd till utsträckt affärstid som var i kraft den 1 januari 1964 avser antingen försäljning av varor utanför kiosksortimentet och gruppen varm korv o. d. eller försäljning av sådana varor från annat ställe än kiosk eller vanlig butik. Dispensernas innehåll skiftar starkt. Ofta avser de rätt att från kiosk sälja sportartiklar, badartiklar, fiskeredskap o. d. Dispens avser ibland försäljning av sådana varor som särskilt efterfrågas på orten. Flera dispenser avser försäljning på bensinstationer, motell, hotell och sjukhus av i första hand kiosksortiment. I trakter med utpräglat turistliv avser dispensererna rätt till försäljning på sön- och helgdagar av textil- och konsthantverk, hemslöjdsartiklar o. d. På orter med större fritidsbebyggelse eller livligt besökta campingplatser avser de rätt för livsmedelsaffärer att under sommarsöndagarna hålla öppet längre och samtidigt saluföra fler varor än som lagen annars tillåter. — En särskild grupp bildar de affärer i några av Stockholms tunnelbanestationer som får sälja livsmedel, tekniska varor, ekiperingsartiklar m. m. på vardagskvällar och

söndagar. Hit hör även två livsmedelsaffärer i Göteborg ovan jord som enligt tillstånd från år 1964 får tillämpa utsträckt affärstid på vardagar. Det är i dessa fall fråga om livligt trafikerade platser där det har ansetts särskilt angeläget att tillgodose allmänhetens inköpsbehov.

Även tillstånd till annan tillfällig försäljning än i samband med nöjes-tillställningar och idrottstävlingar förekommer. Söndagsöppet medges t. ex. i samband med invigning av nytt affärscentrum liksom kvällsöppet i anslutning till marknad eller något annat speciellt evenemang.

Under vart och ett av åren 1961 och 1962 meddelade länsstyrelserna beslut i ungefär 2 500 dispensärenden.

Affärstiden i praktiken — bortsett från den som tillämpas på grund av dispenser — skiljer sig avsevärt från den som medges i lagen. Privaträttsliga överenskommelser mellan olika detaljhandelsföretag på en ort som inskränker affärstiden i förhållande till den som medges enligt lagen är mycket vanliga. Även sådana överenskommelser mellan detaljhandelsföretag och de affärsanställdas organisationer förekommer. Kommunala avvikelser har också en viss betydelse.

Under 1930-talet var den ojämförligt vanligaste affärstiden under måndagar—fredagar kl. 8—18. Läget var i huvudsak detsamma på lördagar. Under 1940-talet var stängningstiden under måndagar—fredagar fortfarande vanligtvis kl. 18. Öppningstiden blev emellertid oftare kl. 9 och stängningstiden på lördagar tenderade att bli något tidigare. Under senare delen av 1940-talet var kl. 17 den vanligaste stängningstiden på lördagar. I flera fall stängdes butikerna dock redan kl. 16.

Om man bortser från den utsträckta affärstiden en kväll i veckan, har affärstiden under måndagar—fredagar hållit sig i stort sett konstant sedan slutet av 1940-talet. Den dominerande affärstiden är således fortfarande kl. 9—18. På lördagar är bilden en annan. Den vanligaste öppningstiden har visserligen liksom övriga dagar varit kl. 9 men stängningstiden har både skiftat och förändrats. Den har varierat såväl mellan olika orter som mellan olika branscher. En jämförelse mellan åren 1955 och 1963 visar klart att affärstiden under lördagar har minskat. År 1955 tillämpades normalt kl. 17 som stängningstid inom fyra av de länsförbund som är anslutna till köpmannaförbundet. Inom 17 länsförbund stängdes affärerna vanligen kl. 16 och inom fyra kl. 15. År 1964 var den vanligaste stängningstiden kl. 15 inom 13 förbund och kl. 14 inom de övriga. Dessa stängningstider representerar genomsnittet inom länsförbunden. Stora variationer förekommer. En del butiker, i huvudsak sådana som är centralt belägna i Stockholm, stängde först kl. 16.

Skillnader kan också iakttas mellan de olika branschernas affärstider på lördagar. År 1964 stängde sålunda livsmedelsbutikerna oftast redan kl. 14 medan varuhusen i regel stängde senare.

Sommartid stängs affärerna oftast kl. 14 på lördagar. En förskjutning

mot kl. 13 som stängningstid kan iakttas sedan år 1963. Den är mest markerad för livsmedelshandeln.

Möjligheten till utsträckt affärstid en kväll i veckan har tidigare utnyttjats ganska sparsamt. De allra senaste åren har intresset för kvällsöppet emellertid stegrats kraftigt.

Hösten 1964 förekom kvällsöppet en dag i veckan på 15 orter med fler än 40 000 invånare och på 70 orter med mindre än 40 000 invånare. Det sammanlagda invånarantalet för dessa 85 orter var ungefär 3 350 000.

Bilden i fråga om den utsträckt affärstiden en vardagskväll i veckan är emellertid långt ifrån entydig. På många orter är det endast en butik — ofta ett varuhus — som utnyttjar möjligheten till kvällsöppet. På andra orter är det affärerna inom en viss bransch som utnyttjar möjligheten.

Kvällsöppet förläggs vanligen till måndag eller fredag. Stängningstiden varierar mellan kl. 18.30 och 20.

Konsumenternas vanor och önskemål (Del II s. 41—91, del I s. 32—37, 106—110)

Sön- och helgdagar

Eftersom butikerna i allmänhet skall vara stängda på sön- och helgdagar kan man inte tala om några särskilda vanor i fråga om söndagshandel hos konsumenterna. Rätten att hålla butiker där man säljer mejerivaror o. d. öppna på söndagar kl. 8—10 har numera inte någon större betydelse. Utvecklingen inom detaljhandeln synes enligt utredningen ha begränsat möjligheten att hålla öppet på söndagar. Tyngdpunkten har förskjutits till kioskhandeln och i någon mån automathandeln. I Stockholm är dock förhållandet ett annat med hänsyn till de dispenser som där gäller för affärer att hålla öppet även på söndagar.

Konsumenternas önskemål att kunna handla på sön- och helgdagar är främst knutna till blommor och livsmedel. 16 % av alla hushåll vill ha möjlighet att köpa livsmedel på söndagar (Storstockholm 20 %, andra större städer 16 %, mindre tätorter och landsbygden 13 å 14 %). Ensamstående vuxna med förvärvsarbete vill mer än andra kunna handla livsmedel på söndagarna. Det högsta talet för denna kategori har man fått i Storstockholm, nämligen 31 %. Blommor vill mer än hälften av hushållen kunna handla på söndagarna. I fråga om alla andra varor är det mindre än 10 % som har önskemål om söndagshandel. Även i fråga om dessa varor vill man i Storstockholm ha mer söndagsöppet.

Lördagar

Konsumenternas vanor i fråga om lördagsköp varierar mellan olika varor men i allmänhet görs en relativt stor del av veckans inköpsbesök på lördagar. Omkring 19 % av livsmedelsköpen görs på lördagar. Störst andel har 2 — *Bihang till riksdagens protokoll 1966. 1 saml. Nr 144*

köpen av herrkläder, nämligen 35 %. Kundfrekvensen på lördagar avtar i allmänhet de sista timmarna mot affärstidens slut utom i Storstockholm. Mest köps damkläder och minst livsmedel under dessa timmar. Av lördagens affärsbesök inträffar 30 % efter kl. 13 i affärer för damkläder och 13 % i livsmedelsaffärer. De förvärvsarbetande hushållen svarar för merparten av de sena inköpen. De som förvärvsarbetar gör 28 % av livsmedelsinköpen efter kl. 13 medan de hushåll där inte någon av de vuxna familjemedlemmarna har arbete utom hemmet gör endast 9 % av livsmedelsinköpen efter denna tidpunkt.

Undersökningarna av konsumenternas önskemål i fråga om affärstiden på lördagar visar att mellan 5 och 17 % av hushållen inte är nöjda om affärerna stänger kl. 15. Med stängning redan kl. 15 är man minst nöjd i Storstockholm och på landsbygden.

Om affärerna i stället stängde så tidigt som kl. 13 på lördagar, skulle andelen hushåll som inte är nöjda öka till mellan 28 och 50 % beroende på vilket varuslag det är fråga om. Om man höll helt stängt på lördagar skulle nämnda procenttal vara 56 och 82.

Vanliga vardagar

Inköpsvanorna vanliga vardagar kännetecknas, när affärerna har öppet till kl. 18, främst av en koncentration av inköpsbesöken under den sista timman. Om inköpsfrekvensen vore jämn en dag då affärstiden räcker mellan kl. 9 och 18, skulle 11 % av besöken inträffa varje timma. Mellan kl. 17 och 18 varierar emellertid inköpsfrekvensen för olika varuslag i allmänhet mellan ungefär 15 % (livsmedel) och 35 % (radio och TV).

De sena affärsbesöken är i allmänhet vanligast i Storstockholm och minst i de mindre tätorterna.

Ganska många hushåll har önskemål om senare stängningstid än kl. 18. Framför allt vill man efter denna tidpunkt kunna köpa blommor (20 %), kläder (19 %) och skor (18 %). Därefter vill man ha möjlighet att köpa möbler (16 %), bilar (15 %), radio, TV samt bok- och pappershandelsvaror (14 %) samt konstverk, järnhandelsvaror, färghandelsvaror, båtar och hushållsmaskiner (13 %). Intresset är minst för livsmedel (6 %). I Storstockholm vill dock 10 % av hushållen eller nästan dubbelt så många som på andra håll i landet kunna köpa livsmedel efter kl. 18. Efter kl. 20 är det överlag ringa intresse för att affärerna håller öppet. Likaså är det bara ett fåtal hushåll som vill kunna köpa livsmedel vanliga vardagar före kl. 8.

Detaljhandels omsättning under olika tider (Del I s. 42—59)

Undersökningarna av detaljhandels omsättning täcker inte detaljhandeln i dess helhet. De avser bl. a. inte varuhusen i allmänhet och de anses inte heller i övrigt så representativa som konsumentundersökningarna.

Lördagshandeln svarar i allmänhet för 20—30 % av detaljhandelns veckoomsättning. För livsmedelshandelns del motsvarar lördagshandeln omkring 25 % av veckoomsättningen. Butiker inom samma bransch och med samma stängningstid på lördagar synes ha ungefär lika stor del av sin omsättning på lördagar oavsett om de ligger i storstäder eller på landet. Senare stängningstid på lördagar medför i de flesta fall större andel på lördagarna av veckans försäljning. Tendensen till större andel av veckoförsäljningen på lördagar vid senare stängningstid dessa dagar är dock inte helt enhetlig.

I allmänhet är försäljningsintensiteten på lördagar högst under de tidiga eftermiddagstimmarna. Förmiddagspasset och de sena timmarna på eftermiddagen visar oftast något lägre siffror. För livsmedelshandeln är belastningen dock ganska jämn till kl. 14. Därefter mattas den. De livsmedelsaffärer som har öppet till kl. 16 säljer dock mer per timma kl. 15—16 än under veckan i övrigt. För skohandel, herrkonfektion och damkonfektion når omsättningen sitt maximum kl. 13—14. Den är särskilt intensiv mellan dessa klockslag inom herrkonfektionsbranschen — tre till fem gånger den normala under veckan. Generellt sett svarar den sista timman av affärstiden på lördagar för omkring 20 % av hela lördagsförsäljningen. En jämförelse mellan åren 1961—1963 visar att lördagens betydelse som inköpsdag inte har minskat men väl att inköpsfrekvensen under de sena eftermiddagstimmarna har gått ned något. Ett undantag från den sistnämnda tendensen visar dock damkonfektionsbranschen.

Omsättningen sådana kvällar då butikerna har utnyttjat den möjlighet som lagen ger att tillämpa utsträckt affärstid en kväll i veckan — oavsett om möjligheten har utnyttjats fullt ut, dvs. till kl. 20 — har också undersökts. Undersökningsmaterialet anses emellertid vara så begränsat att resultatet är mindre säkra. Försäljningsintensiteten synes dessa vardagskvällar vara lägre än under lördagseftermiddagarna. Någon tendens till ökning av försäljningsintensiteten tycks inte skönjas. Lördagsförsäljningen synes inte påverkas av om butikerna hålls öppna en kväll i veckan.

En undersökning av några kooperativa självbetjäningaffärer inom främst livsmedelsbranschen visar att kundantalet är lågt under måndagar—fredagar kl. 9—10. Det stiger måttligt på förmiddagen och faller efter lunchtiden. Härefter sker en kraftig stegring som pågår till affärstidens slut kl. 18. Antalet köpta poster ökar i stort sett i proportion till antalet kundbesök. På lördagar stiger kundantalet kraftigt under förmiddagstimmarna. Stegningen fortsätter fram till kl. 13—14. Då nås ett maximum som ligger över kundfrekvensen kl. 18 på vardagskvällar. Antalet varuposter per kund sjunker kraftigt efter kl. 11—12.

Utredningen anser att undersökningsmaterialet visar två klara tendenser. I fråga om livsmedel ligger tyngdpunkten i veckans omsättning på fredagar och lördagar. Omsättningen når sitt maximum vid 11-tiden på lördag. Övriga veckodagar kulminerar omsättningen i allmänhet den sista timman

av affärstiden. Den når därvid dock inte upp till samma höga värde som vid den vanliga affärstidens slut på fredagar. I fråga om övriga varor ligger tyngdpunkten i veckans omsättning i allmänhet också på lördag. Kulmen nås dock senare på dagen eller mellan kl. 12 och 14. Övriga vardagar är troligen omsättningen högre under de sena eftermiddagstimmarna än annars. Omsättningen kan dock lika ofta eller t. o. m. oftare vara högre mitt på dagen.

Arbetstidens längd och förläggning inom olika näringsgrenar (Del II s. 92—97, del I s. 60—61)

Undersökningen avser en vecka under oktober 1963 och omfattar detaljhandel, samfärdsel, sjukvård och socialvård, hotell- och restaurangverksamhet, bank- och försäkringsverksamhet, annan serviceverksamhet — såsom partihandel och fria yrkesområden, t. ex. advokat-, revisors- och konsultverksamhet — industri samt övriga näringsgrenar — dvs. förvaltningspersonal, lärare, jordbrukare m. fl. Arbetstiden för alla som är verksamma inom dessa yrken redovisas, således både för anställda, egna företagare och fria yrkesutövare. Undersökningen omfattar såväl heltidsanställda som deltidanställda.

Den ordinarie arbetstidens längd under den vecka som undersökningen avser var i medeltal 43,5 timmar. Inom detaljhandeln arbetade de som var heltidsanställda 46 timmar. Kortare arbetstid än den genomsnittliga förekom framför allt inom bank- och försäkringsverksamhet men också inom hotell- och restaurangverksamhet, sjukvård och socialvård samt samfärdsel.

På lördagen arbetade de på heltid sysselsatta i genomsnitt 2,77 timmar. Det genomsnittliga antalet ordinarie arbetstimmar på lördagen var störst inom detaljhandeln (4,74 timmar) och minst inom industrin (1,29 timmar).

Som obekvämt arbetstid definierar utredningen ordinarie arbetstid före kl. 7 och efter kl. 15 på lördagar samt före kl. 7 och efter kl. 18 på andra vardagar. I genomsnitt arbetade man drygt tre timmar på obekvämt arbetstid under måndag—fredag och något mer än en halv timma på lördagen den vecka som undersökningen avser. För dem som är verksamma inom detaljhandeln låg den obekväma arbetstiden något under genomsnittet (2,9 timmar). Mest obekvämt arbetstid vanliga vardagar hade de som arbetar inom hotell- och restaurangverksamhet (7,9 timmar) samt sjukvård, socialvård och samfärdsel (5 timmar). De som är sysselsatta inom industrin hade det gynnsammare (2,5 timmar). På lördagar var det annorlunda. Den obekväma arbetstiden var här för alla yrkesverksamma i landet i genomsnitt 0,6 timmar men för dem som arbetar inom industrin bara 0,2 timmar. Genomsnittstalet för landets samtliga yrkesverksamma förklaras av den längre obekväma arbetstiden inom några serviceyrken. Den uppgick i medeltal till 2,75 timmar för hotell- och restaurangverksamhet och 1,33 timmar

för sjukvård och socialvård. Inom detaljhandeln sammanföll den obekväma arbetstiden här med genomsnittet.

På övertid arbetade de heltidsanställda i medeltal 1,26 timmar under hela veckan. Variationerna mellan de olika näringsgrenarna var ganska små, eller mellan 1,96 och 0,59 timmar. Inom detaljhandeln var övertiden 1,18 timmar.

Behovet av lagstiftning

Utredningen

Konsumenternas intressen i fråga om affärstiden

Utredningen drar till en början vissa slutsatser av konsumentundersökningarna.

Konsumenterna uppfattar det enligt utredningen visserligen inte som någon allvarlig olägenhet att inte kunna handla på sön- och helgdagar. Ganska många vill dock ha möjlighet att göra inköp då. Detta gäller framför allt blommor och livsmedel men även i någon liten utsträckning kläder, möbler, bilar och konstverk. De affärstider som f. n. tillämpas på lördagar synes i det stora hela stämma väl överens med konsumenternas önskemål och behov. Endast om man stänger så tidigt som kl. 13 blir det ett påfallande missnöje. De allra flesta är tillfreds om affärerna stänger omkring kl. 15 på lördagar. Inte så få vill dock handla senare. På vanliga vardagar vill en stor del av konsumenterna att affärerna skall hålla öppet längre än f. n. Att affärerna i allmänhet stänger redan kl. 18 trots att lagen medger senare stängningstid kan enligt utredningens uppfattning bero på att man med hänsyn till tiden för middagsmålet har funnit det skäligen meningslöst eller i vart fall mindre angeläget att hålla öppet efter kl. 18 när man ändå måste stänga kl. 19.

Utredningen försöker att bedöma butikstängningslagens inverkan på konsumenternas önskemål och den framtida inriktningen av konsumtionsvanorna. Därvid konstaterar utredningen först att resultatet av undersökningarna inte visar hur omfattande den ström av varor som detaljhandeln förmedlar skulle ha varit om affärstiderna inte hade varit reglerade i lag. Sannolikt går man emellertid enligt utredningen för långt om man hävdar att konsumtionens omfattning inte har något närmare samband med affärstiden.

Det finns enligt utredningens mening skäl att tro att de önskemål som allmänheten har framställt i fråga om affärstiden har påverkats i återhållande riktning av inrotade vanor. Allteftersom valmöjligheterna blir större för människorna får de sannolikt också en mera bestämd uppfattning om hur de i själva verket vill ha det med affärstiden. De dispenser som i Stockholm har meddelats i fråga om affärerna vid tunnelbanestationer i city har sannolikt medverkat till att det är just i Storstockholm som intresset har visat sig vara störst för att kunna handla livsmedel efter kl. 18.

Allmänhetens inställning till affärstiden på vanliga vardagar visar i varje fall i förening med den påtagliga koncentrationen av affärsbesöken till tiden

mellan kl. 17 och 18 att inte så få konsumenter på många håll skulle besöka affärerna även efter kl. 18 om de finge tillfälle till det.

Utredningen pekar på olika förhållanden som inverkar på bedömningen av konsumenternas behov det närmaste decenniet av att kunna handla olika dagar i veckan och olika tider på dagen. Till en början framhåller utredningen betydelsen av befolkningens flyttning i riktning mot tätorterna, koncentrationen av detaljhandeln till allt större butiksenheter och handelns rationalisering i övrigt.

Utvecklingen inom detaljhandeln innebär att affärer med ringa omsättning läggs ned i mycket stor omfattning och att tyngdpunkten förskjuts till de större enheterna, framhåller utredningen. Ofta förläggs flera varuhus som konkurrerar med varandra tillsammans i en stor tätort. Möjligheterna att köpa flera varor på ett ställe ökar därmed. Samtidigt blir dock avståndet längre till inköpsstället, framför allt till den butik där man säljer livsmedel och andra dagligvaror. Störst svårigheter medför de långa avstånden för åldringarna och därefter för dem som förvärvsarbetar. Olägenheterna med de långa avstånden utjämnas endast delvis av privatbilismens ökning. Större betydelse för att motverka olägenheterna när det gäller livsmedelsinköpen har antagligen utvecklingen av konserveringstekniken och tillkomsten av nya förpackningsmetoder. På grund härav kan fler varor för längre tids användning köpas på en gång och antalet inköp kan därmed nedbringas. Utvecklingen inom detaljhandeln medför också att affärerna får mer rikhaltigt och i fråga om kvaliteten mer differentierat varusortiment. Utvecklingen av standardförpackningar och självbetjäningssystem leder till att affärsbesöken blir kortare för vissa varor. Inköp av andra varor kan emellertid med hänsyn till det mer mångsidiga utbudet komma att ta längre tid för övervägande och val. Särskilt kapitalvaror kan det komma att ta längre tid att köpa.

Vidare pekar utredningen på att andelen åldringar och förvärvsarbetande kvinnor kommer att öka under den närmaste tiden. Åldringarnas köpkraft kommer att öka allteftersom pensionssystemet byggs ut. Det är sannolikt att de långa avstånden till affärerna kommer att bli ett större problem för åldringarna än affärstidens förläggning. De förvärvsarbetande är däremot på ett helt annat sätt beroende av affärstiden, framför allt av marginaltiden efter arbetets slut. Detta beroende blir kännbart för allt fler hushåll allteftersom de gifta kvinnorna i ökad utsträckning ägnar sig åt förvärvsarbete. Intresset för sön- och helgdagsöppet är störst bland de förvärvsarbetande hushållen och kan alltså väntas stiga. Här är det särskilt blomster- och livsmedelsaffärerna som kommer i blickpunkten. Lördagar och helgdagsaftnar utnyttjas redan nu flitigare än andra dagar för affärsbesök. Dessa dagar kan man motse ökad besöksfrekvens i nästan alla affärer. Likaså måste intresset för kvällsöppet vanliga vardagar bli större i och med att andelen förvärvsarbetande hushåll ökar.

Slutligen stryker utredningen under betydelsen av att arbetstiden i fortsättningen kommer att förkortas och att till följd därav en slutlig övergång till fem dagars arbetsvecka kan väntas. Utredningen diskuterar också i vad mån denna utveckling kommer att påverka konsumenternas önskemål i fråga om affärstiden under måndagar—fredagar resp. lördagar.

Utredningen räknar med att de konsumenter som brukar resa bort över veckoslutet kommer att visa ett stegrat intresse för kvällsöppet. Flera andra omständigheter talar också för att intresset för en förlängd affärstid på måndagar—fredagar kommer att öka trots de fria lördagarna. Konsumtionen kommer sålunda att stiga i ökad takt och efterfrågan på varor kommer att bli större. Många konsumenter, främst sådana som är anställda inom servicenäringarna, kommer att vara hänvisade till att handla på vanliga vardagar. För de förvärvsarbetande som har fria lördagar kan lördagsöppet ersätta kvällsöppet vanliga vardagar bara i begränsad utsträckning. Särskilt de som bor i en större tätorts omland inom räckhåll för dess affärscentrum kan få stort intresse för kvällsöppet. Antalet sådana kunder ökar i takt med inflyttningen till städerna. Samma intresse har sannolikt många konsumenter i rikets största städer som på grund av de affärstider som tillämpas f. n. är tvungna att köpa livsmedel och andra dagligvaror omedelbart efter arbetets slut och bära med sig dem den ofta långa vägen hem. För dem skulle det säkert te sig mera tilltalande att kunna köpa varorna i närheten av bostaden. Kvällsöppet vanliga vardagar har också för många konsumenter den fördelen att de lättare kan undvika trängseln i affärerna på lördagar.

Utredningen drar slutsatsen av sina överväganden i denna del att konsumenternas intresse för kvällsöppet på måndagar—fredagar i framtiden sannolikt kommer att öka. Vilken inställning konsumenterna kommer att få till affärstiden på lördagar finner utredningen det svårt att uttala sig om med någon större grad av säkerhet. De faktorer som kan tänkas påverka utvecklingen är inte entydiga. Mycket talar dock för att allmänheten kommer att utnyttja lördagarna för inköp av urvalsvaror. Intresset av att kunna handla på söndagar kommer av allt att döma att i fortsättningen liksom f. n. vara knutet till blommor och livsmedel.

Inverkan på detaljhandeln av en lagreglering

Utredningen framhåller till en början att butikstängningslagen till sin natur är konkurrensbegränsande och att den därför inte rimmar så bra med de principer som ligger bakom lagen den 25 september 1953 (nr 603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet. Butikstängningslagen begränsar den fria konkurrensen mellan detaljhandeln och andra näringsgrenar. Sålunda hindrar bestämmelserna om affärstiden detaljhandeln från att på vardagskvällar och söndagar konkurrera

med t. ex. restaurangnäringen och nöjesindustrin. Framför allt begränsar emellertid lagen den inbördes konkurrensen inom detaljhandeln.

Från den sistnämnda synpunkten har de särskilda tillstånden till annan affärstid än den vanliga, dispenserna, som meddelas med stöd av 11 § butikstängningslagen stor betydelse, menar utredningen. Tillstånd som avser kiosker och andra försäljningsställen där man säljer varor ur det s. k. kiosksortimentet har meddelats i stort antal i hela landet. Kioskhandelns uppsving måste ses mot bakgrund av att denna försäljningsform sedan länge har haft en privilegierad ställning i butikstängningslagen. Därmed är emellertid inte sagt att kioskhandeln skulle stagnera eller gå tillbaka om lagen upphävdes. Utredningen kan mycket väl tänka sig att den ökade konkurrens som kioskerna i ett sådant läge skulle utsättas för blir kompenserad av friheten för dem att utvidga sitt sortiment. Det finns större anledning att tro att kioskerna utan stöd av lagstiftning som reglerar affärstiden för den reguljära detaljhandeln skall bli i stånd att bättre än nu anpassa sin verksamhet till de krav som konsumenterna ställer på service från en närhetsbutik. Utvecklingen har f. ö. redan nu gått i riktning mot större kiosker, ofta med två avdelningar för olika slag av försäljning. Tillstånd som avser vanliga butiker där man säljer ett allmänt sortiment av varor (11 § 3 mom. 4) har hittills meddelats endast i ett fåtal fall i fråga om centralt belägna affärer i Stockholm och Göteborg. Det är här fråga om en dispensgivning som utvecklingen har tvingat fram och som enligt utredningens mening inte är invändningsfri från konkurrenssynpunkt.

Kommunala avvikelser ter sig från konkurrenssynpunkt framför allt betänkliga om de rubbar balansen i konkurrensen mellan företag inom två eller flera kommuner, dvs. om kunderna gynnar företagen i en kommun därför att affärstiden där på grund av kommunalt beslut är längre än i andra kommuner. Utredningen anser dock att riskerna för att sådana situationer skall inträffa blir mindre i den mån det bildas nya kommuner som har bättre näringsgeografisk struktur än de äldre.

Den största vikten fäster utredningen vid att butikstängningslagen hindrar den stora mängden av detaljhandelsföretagen att variera sin affärstid inom en vidare ram än den i lagen föreskrivna vanliga affärstiden. Sedan gammalt har man ansett att man härigenom främjar likartade konkurrensförhållanden inom detaljhandeln och detta har också varit ett av motiven för lagstiftningen. Begränsningen av affärstiden kan emellertid också ha betydelse för detaljhandelns möjlighet att under fri konkurrens utveckla sig mot rationella och ekonomiskt bärkraftiga företagsformer. För bedömningen av denna fråga har resultatet av undersökningarna av omsättning och kundfrekvens inom detaljhandeln intresse. Mot bakgrund av dessa resultat anför utredningen att många tecken tyder på att butikstängningslagen för inte så få affärer hindrar en anpassning av affärstiden på vanliga vardagar till variationerna i omsättningen och kundfrekvensen. Det

finns skäl att anta att anpassningen kommer att försvåras ytterligare om butikstängningslagen får vara kvar oförändrad.

Utredningen diskuterar vidare butikstängningslagens betydelse för balansen i konkurrensen mellan olika typer av företag inom samma bransch. Därvid redogör utredningen till en början för den strukturförändring som hittills har skett inom detaljhandeln. Enligt utredningens mening ger denna förändring, särskilt den som har skett under de senaste tio åren, en antydning om hur utvecklingen kommer att gestalta sig i fortsättningen. Lanthandeln och små butiker med traditionell betjäning i tätorterna — särskilt sådana där man säljer dagligvaror — minskar till förmån för stora självbetjäningsaffärer och vanliga varuhus. En särskild typ av självbetjäningsaffärer är de s. k. storbutikerna. Dessa har en årsomsättning som är större än 3 milj. kr. De växer i antal. Självbetjäningsbutiker har hittills förekommit företrädesvis inom livsmedelsbranschen. Numera förekommer en modifierad typ av självbetjäningsbutik inom även andra branscher, den s. k. självvalsaffären. Den kombinerar självbetjäning med traditionell service. Allt talar för att antalet sådana affärer kommer att öka. Varuhusen som tidigare förekom endast i de större städerna är numera vanliga både i småstäder och i ännu mindre orter som har ett ganska tätbefolkat omland. En särskild typ av varuhus är de s. k. rabattvaruhusen som har ett begränsat sortiment av varor som omsätts mycket snabbt. De erbjuder minsta möjliga service. Varuhusens expansion har varit kraftig och den synes fortsätta. Troligen kommer varuhusen att gå över till självbetjäningsystemet i större utsträckning än som har skett hittills. Livsmedelsavdelningar kan väntas bli vanligare inom varuhusen.

Den utveckling som har skett inom detaljhandeln kan sägas ha inneburit en avlastning av arbetsuppgifter i två motsatta riktningar, anför utredningen. Genom utvecklingen av förpackningsmetoderna har visst arbete avlastats på fabrikanter och grossister och genom tillkomsten av självbetjänings- och självvalssystemet har servicearbete i stor utsträckning avlastats på kunden. Härigenom har man kunnat undvika eller fördröja prishöjningar.

De olika typerna av företag kan enligt utredningen väntas utnyttja möjligheten till utsträckt affärstid på olika sätt om butikstängningslagen skulle upphävas. Varuhusen kommer antagligen att utnyttja möjligheten att hålla öppet längre på vardagskvällar. Särskilt rabattvaruhusen lär bli intresserade av kvällsöppet framför allt om de ligger långt från en tätort och vänder sig så gott som uteslutande till kunder som färdas med bil. Däremot kan man med hänsyn till erfarenheterna i fråga om omsättningen hos de livsmedelsaffärer som hittills har tillämpat utsträckt affärstid räkna med att man inom denna bransch inte kommer att öka affärstiden på kvällarna särskilt mycket. Detta gäller dock inte speciella livsmedelsaffärer i storstädernas cityområden och sådana livsmedelsaffärer som ligger långt från city i storstädernas tätbefolkade bostadsområden.

Mot bakgrund av de antaganden om strukturförändringar och affärstid som utredningen sålunda har gjort diskuterar utredningen möjligheterna för de affärer — specialaffärer och dagligvaruaffärer — som håller fast vid sin traditionella service att hävda sig i konkurrensen framför allt från varuhusen.

Utredningen räknar med att specialaffärerna får koncentrera sig på ett avgränsat sortiment. De får avstå från priskonkurrens på lika plan med varuhus o. d. affärer. I stället får de lägga större vikt vid god betjäning och oklanderlig branschkönnedom. Det är tänkbart att självvalssystemet blir tillämpat i viss utsträckning. Framför allt sådana specialaffärer som ligger nära ett varuhus inom en större tätorts köp- och servicecentrum torde ha framtiden för sig. Specialaffärerna kommer att få anpassa sin affärstid till kundfrekvensen inom hela köpcentrum. De behöver dock inte bli beroende av varuhusens affärstider.

Ett särskilt intresse ägnar utredningen åt de s. k. närhetsbutikerna. Härmed menar man dagligvaruaffärer — även kiosker — som helt inriktar sig på kunder som är bosatta i närheten av affären. De affärer som fullgör en närhetsbutiks funktion är främst mindre livsmedelsaffärer, tobaksaffärer och kiosker. Utredningen har flera synpunkter på vilka funktioner närhetsbutikerna kan antas komma att fylla under den närmaste framtiden. Bl. a. anser utredningen att de främst kommer att få till uppgift att tillfredsställa kundernas bekvämlighet. Man antar vidare att de kommer att komplettera varuhusen men inte konkurrera med dessa. Utredningen anför vidare härom.

I första hand tillhandahåller närhetsbutiken sådana varor, som det ter sig naturligt att köpa i närheten av hemmet och som det skulle vara opraktiskt att behöva bege sig till självbetjäningsaffären för att handla, om man inte har något annat ärende att uträtta där. Hit hör ett flertal av de varor som i dag räknas till kiosksortimentet. Som typiska exempel kan det räcka med att här nämna tidningar och tobaksvaror. Närhetsbutiken står vidare till tjänst, då det är något som storbutikskunden har glömt att köpa under det senaste besöket i storbutiken eller då han av någon särskild anledning inte vill bege sig dit, exempelvis för att det har börjat regna. Det kan också vara fråga om kunder, som oförutsett har fått gäster eller som av något annat skäl har fått en impuls att handla någon vara så fort och bekvämt som möjligt.

Närhetsbutiken kan emellertid också för många kunder få betydelse som ett mera reguljärt ställe för inköp av dagligvaror, låt vara att den alltjämt också i dessa fall vanligen blir ett inköpsställe i andra hand. Som en följd av de allt längre avstånden till de större självbetjäningsaffärerna kan man vänta sig att hushållen minskar antalet besökstillfällen där, och då blir behovet att kunna göra kompletteringsköp större. Vidare kan många äldre personer liksom invalider och sjuka bli hänvisade till att åtminstone delvis helt återfalla på närhetsbutiken. Också för många förvärvsarbetande kan det ibland te sig bekvämare att på vägen hem från arbetet uppsöka närhetsbutiken än att bege sig till storbutiken. Det finns därför sannolikt utrymme för olika slag av närhetsbutiker, var och en anpassad till de spe-

ciella behov som finns hos kunderna inom just det område där butiken är belägen.

Enligt utredningens mening kan det inte råda något tvivel om att närhetsbutiken har framtiden för sig vid sidan av varuhus och andra större affärer. En förutsättning härför är dock att den smidigt anpassar sitt sortiment och sin affärstid till kundernas önskemål och behov. Från samhällets synpunkt är det också angeläget att man inte har en lagstiftning som främjar just kiosken som försäljningsställe. Ordentligt inredda butiker tillgodoser bättre både konsumenternas och de anställdas krav på en god försäljningsmiljö. Utredningen tror att närhetsbutikerna kommer att vara bland de företagstyper som i främsta rummet kommer att utnyttja kvällsöppet om butikstängningslagen skulle upphävas eller liberaliseras. Affärstiden kommer för dessa butiker att anpassas med hänsyn till deras speciella funktion. Eftersom närhetsbutikerna inte direkt konkurrerar med varuhus och andra större affärer bör de också kunna utan svårighet få ut de högre priser som kan bli nödvändiga för att täcka bl. a. ökade personalkostnader under obekvämt arbetstid.

Frågan om ökade varupriser kommer att bli en följd om butikstängningslagen upphävs eller liberaliseras diskuteras också mera allmänt av utredningen. Personalkostnaderna kommer visserligen säkert att bli högre om obekvämt arbetstid tas ut i större utsträckning, framhåller utredningen. Kostnadsökningen måste därvid slås ut på konsumenterna. Emellertid vet man inte säkert om detaljhandeln kommer att utnyttja möjligheten till kvällsöppet i sådan utsträckning att personalkostnaderna blir ett större problem än nu. De som kommer att utnyttja möjligheten kan tänkas motverka ökade lönekostnader genom att i större utsträckning än f. n. tillämpa självbetjänings- eller självvalssystem och genom att hålla stängt under tider när kundfrekvensen är låg, t. ex. en eller annan förmiddag. Utredningen finner det svårt att förutsäga om varupriserna kommer att stiga men anser det i vart fall inte säkert att så blir fallet. Skulle det bli en prisstegring torde den bli obetydlig, åtminstone om den slås ut på alla konsumenter. Enligt utredningens mening bör på detaljhandels område likaväl som på många andra områden konsumenterna åtminstone i viss utsträckning kunna godta att kostnaderna fördelas på alla även om alla inte i lika mån kan tillgodogöra sig fördelarna.

På grund av vad utredningen hittills har anfört anger man som slutomdöme i fråga om butikstängningslagens betydelse för rationaliseringen och strukturomvandlingen inom detaljhandeln att lagen inte längre är tillräckligt smidig för att tillåta en rationell utveckling. Lagens hämmande effekt bör dock inte överdrivas, framhåller utredningen. Strukturförändringar har tvingats fram oberoende av lagen. Denna har inte kunnat hindra den koncentration till större butiksenheter som har varit det dominerande draget i utvecklingen under det senaste decenniet. Lagen har väl i stort sett bara

fördröjt rationaliseringsåtgärder som i och för sig har varit påkallade. Om lagen får vara kvar oförändrad, kommer den sannolikt att bidra till att en hel del mindre bärkraftiga affärer som annars skulle duka under i konkurrensen kommer att kunna leva vidare. I och för sig är det ett konsumentintresse att inte alla små affärer försvinner. Om det skedde skulle nämligen servicen bli sämre. Det kan från denna och andra synpunkter finnas skäl att beklaga att butiksbeståndet f. n. minskar kraftigt. På längre sikt kan det emellertid inte gärna vara ett samhällsintresse att behålla en lagstiftning oförändrad som håller mindre konkurrenskraftiga företag vid liv och motverkar möjligheterna för både företagare och anställda att hålla jämna steg med andra grupper i fråga om inkomster.

Vissa gynnsamma verkningar har butikstängningslagen dock haft, anser utredningen. Lagen har säkert medverkat till ordnade förhållanden och motverkat osund konkurrens inom detaljhandeln. Osund konkurrens anser utredningen föreligga om mindre ansvarsmedvetna företagare håller öppet särskilt länge på kvällarna i spekulationsyfte och låter de stegrade personalkostnaderna gå ut över varornas kvalitet och försäljningslokalernas standard. Lojala företagare tvingas i så fall att hålla öppet i en utsträckning som inte svarar mot något konsumentbehov och det onödiga priset får betalas av konsumenterna. Ett företag som säljer dåliga varor från lokaler som inte uppfyller elementära krav i fråga om standard kan dock inte bli särskilt långlivat. Inte heller för sådana mellanformer av osund konkurrens som leder till skadeverkningar först på längre sikt anser utredningen att utrymmet är särskilt stort. Ett detaljhandelsföretag kan nämligen inte startas utan kapitalresurser och ingående planering och förberedelser. I regel sker det i medverkan av branschorganisationerna och kommunerna. Man kan dock inte se bort från möjligheten att företagare som redan är etablerade men börjar få ekonomiska svårigheter använder osunda konkurrensmetoder. Många kan vidare frestas att göra experiment med affärstiden som ter sig tvivelaktiga från ekonomisk synpunkt utan att det blir fråga om osunda metoder. Utredningen räknar dock med att sådana experiment skall höra hemma i en övergångsperiod.

De affärsanställdas behov av fritid

I fråga om arbetstidens längd finner utredningen att arbetstidslagstiftningen torde ge de anställda inom detaljhandeln ett tillräckligt skydd. Inte heller synes övertiden vara något väsentligt problem för dem. I fråga om arbetstidens förläggning är de handelsanställdas problem, enligt vad undersökningen visar, främst att obekvämt arbetstid förekommer på lördagarna. De är i detta avseende visserligen inte sämre lottade än många yrkesgrupper inom andra serviceområden. Emellertid har de långtifrån samma gynnsamma villkor som industriarbetarna. Det är förklarligt att de handelsanställda önskar få fria lördagar i likhet med andra stora grupper av

arbetstagare. De handelsanställda kan kräva samma rimliga hänsyn till sina intressen som andra medborgargrupper, konsumenterna inte undantagna.

Enligt vad utredningen känner till befarar man bland både köpmän och handelsanställda att förutsättningarna för sådana lokala överenskommelser om begränsning i affärstiden som f. n. är vanliga och som torde ha haft ett starkt stöd i butikstängningslagen kommer att allvarligt försämrats om butikstängningslagen upphävs. Det skulle leda till mer obekvämt arbetstid för de anställda. Utredningen redogör vidare för hur Handelsanställdas förbund ser på de anställdas möjligheter att på facklig väg göra sina intressen gällande. Enligt förbundets mening skulle dessa möjligheter vara mindre goda. Utredningen anför härom.

Detaljhandelspersonalen är i allmänhet organiserad i Handelsanställdas förbund. Vissa begränsade grupper tillhör Handelstjänstemannaförbundet. Enligt uppgifter som lämnats av Handelsanställdas förbund är bara omkring 20 % av detaljhandelsföretagen bundna av kollektivavtal och inte mer än cirka 55 % av de anställda fackligt organiserade. Förbundet har därför haft svårare än andra fackförbund att hos arbetsgivarsidan vinna gehör för de anställdas intressen, särskilt när det gäller frågan om lönekomensation för obekvämt arbetstid. Förbundet anser visserligen arbetstidens förläggning i princip vara en avtalsfråga men hyser oro inför framtiden om möjligheten att avtalsvägen främja de handelsanställdas berättigade önskemål härvidlag. Denna oro sammanhänger framför allt med farhågor för att det inte överallt kommer att råda erforderlig konkurrens om arbetskraften. Ett allvarligt problem är enligt förbundet, att oorganiserade arbetsgivare på orter med överskott på kvinnlig arbetskraft i sina detaljhandelsföretag anställer redan tidigare lågavlönade kvinnor mot underbetalning. Härigenom försvåras inom hela detaljhandeln en lösning av likalönsfrågan som man nyligen har fått till stånd på det kollektivavtalsreglerade området enligt de riktlinjer som Svenska arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen enats om.

Utredningen pekar på den utveckling inom detaljhandeln som har skett mot allt större affärsenheter och framhåller att denna utveckling bl. a. har fört med sig att andelen anställda bland dem som är yrkesverksamma inom branschen har ökat. Vissa sifferuppgifter som belyser denna utveckling lämnas på s. 129 i del I av betänkandet.

De anställdas problem väger alltså i dag tyngre än tidigare och de kommer i framtiden att väga än tyngre, anför utredningen. Detta kan emellertid inte rimligen få till följd annat än att förutsättningarna kommer att förbättras för de handelsanställda — i vart fall på längre sikt — att på facklig väg få gehör för sina anspråk inom avtalsområdet, bl. a. anspråken på komensation för obekvämt arbetstid. Lämplig lokalisering av näringslivet kan också väntas minska det överskott på kvinnlig arbetskraft som nu finns på vissa orter. Konkurrensen om arbetskraften kommer enligt utredningens mening av allt att döma att bli hård på alla de platser där det finns förutsättningar för lönsam och rationellt bedriven detaljhandel.

Den utveckling som pågår mot kortare arbetstid och högre levnadsstandard gör att allt fler människor får resurser för ett rikare fritidsliv, anför utredningen. Ingen sätter i fråga att det är nödvändigt att hålla de allmänna kommunikationerna i gång eller att hålla sjukhusen tillgängliga på obekvämlig arbetstid. För att fritiden skall bli så värdefull som man förutsätter när man strävar efter kortare arbetstid är det nödvändigt att varor och tjänster förmedlas också under den tid då de flesta är lediga från sitt arbete. Därför måste alla som sysslar med serviceverksamhet ställa sig till förfogande i rimlig omfattning även på obekvämlig arbetstid. Debatten om arbetstidens förläggning skulle enligt utredningens uppfattning vinna i saklighet och tyngd, om man ville ta till utgångspunkt inte fria lördagar utan femdagarsveckan, dvs. en vecka om fem arbetsdagar som inte är fixerade till vissa konstant bestämda veckodagar.

Femdagarsveckan behöver inte hindra att allmänhetens behov av service blir tillgodosett alltefter sin styrka olika tider på dygnet. De anställdas organisationer kan anpassa sina krav på lönekomensation för obekvämlig arbetstid. Under ett system med fri konkurrens bestämmer ytterst konsumenterna vilket pris de vill betala för varor och tjänster som förmedlas under sådan tid.

Affärsinnehavarnas behov av fritid

Utredningen framhåller att eftersom arbetstidslagen för detaljhandeln inte tillämpas på företagare och deras familjemedlemmar har dessa inget annat skydd mot för lång arbetstid än det som butikstängningslagen erbjuder.

Visserligen medför utvecklingen inom detaljhandeln att de anställda blir förhållandevis allt fler än företagarna, anför utredningen. Antalet företagare och medlemmar i deras familj är dock fortfarande stort. I slutet av år 1962 var sålunda 70 400 företagare och 8 600 familjemedlemmar verksamma inom branschen, upplyser utredningen. För många affärsinnehavare blir arbetsdagen orimligt lång. Konkurrensen tvingar nämligen framför allt småföretagen att ständigt anpassa sig till konsumenternas växlande behov och de större företagens affärstidspolitik. Det finns också skäl att tro att de mindre företagen kommer att bli utsatta för en ännu hårdare konkurrens.

En lagstiftning som har till syfte att tillgodose enskilda näringsidkares behov av fritid bör emellertid enligt utredningens mening inte införas om inte starka skäl talar för det. En sådan lagstiftning minskar lätt de enskilda företagens rörelsefrihet och konkurrenskraft. Under en hård konkurrens måste det vara av avgörande betydelse för de mindre företagarna att fritt kunna använda affärstiderna som konkurrensmedel. Närhetsbutikerna som skall stå konsumenterna i den närmaste omgivningen till tjänst måste f. ö. i regel ha öppet på kvällarna för att kunna fylla sin uppgift. Skälen att av hänsyn till affärsinnehavarnas behov av fritid ha en butikstängningslag

har också minskat i takt med att antalet sådana företagare har blivit mindre. Vidare har sedan länge på flera områden av detaljhandeln omsorgen om enskilda företagens fritid fått stå tillbaka för konsumentintresset. Bensinhandeln, kioskhandeln och konditoriförsäljningen har — för att bara nämna några exempel — antingen undantagits från butikstängningslagens tillämpning eller där fått en undantagsställning som står friheten nära.

Myndigheterna och butikstängningslagen

Utredningen anser att butikstängningslagen är svår att tillämpa för de många myndigheter som har med lagen att göra och för allmänheten. Dispensärendena är svårbedömda och de för med sig orimligt mycket arbete. På grund av lagens konstruktion med uppräknade varor eller varuslag som får säljas uppstår många gränsdragningsproblem. Dessa skapar osäkerhet om lagens innebörd och olust i förhållandet mellan företagare och konsumenter och mellan företagare inbördes. Detaljregleringen uppfattas ofta som ett onödigt byråkratiskt krångel. Invändningar av principiell natur har också gjorts mot att arbetarskyddsstyrelsen har rätt att med bindande verkan t. o. m. för domstolarna avgöra frågor om lagens tillämpning.

Tillämpningen av lagen har blivit ojämn. Detta har berott inte bara på lokalt betingade skillnader utan också på olika uppfattning om lagens närmare innebörd. Det är svårt att kontrollera att lagen följs. Polismyndigheterna måste i första hand syssla med viktigare frågor. En förseelse kommer i regel till polisens kännedom endast om den är mycket flagrant eller om den har anmälts till åtal. Detta förhållande minskar respekten för lagen.

Beslutanderätten är ofta alltför mycket centraliserad. Härigenom blir effektiviteten lätt eftersatt och administrationen blir dyrbar. Varje liten ändring som behövs i den detaljreglering som lagen innehåller måste underställas riksdagen. Det går därför inte att anpassa lagen på ett smidigt sätt till de förändringar som numera ofta inträffar i varubeståndet till följd av den snabba utvecklingen på området. Kungl. Maj:t belastas också med ganska många besvärsärenden.

Slutomdömen och förslag

Utredningen finner att flera skäl talar för att butikstängningslagen upphävs utan att ersättas med någon ny lagstiftning. Bland dessa skäl framhåller utredningen främst konsumenternas behov och intresse av att kunna handla på annan tid än vanlig affärstid, betydelsen av att detaljhandels rationaliseringssträvanden inte motverkas samt de administrativa problem och olägenheter som lagen har framkallat. Utredningen anför också flera skäl för fortsatt lagstiftning, nämligen hänsynen till de affärsanställdas

och i viss mån företagarnas behov av fritid samt vikten av att kunna hindra en osund konkurrens.

Att butikstängningslagen utan vidare skall upphävas anser sig utredningen inte kunna föreslå. I stället förordar utredningen att en ny lag utfärdas. Denna bör ha karaktären av en ramlagstiftning som bör ge större utrymme åt detaljhandeln att själv bestämma över affärstiden än butikstängningslagen. Den bör vidare vara enklare att tillämpa än denna. Genom en sådan lagstiftning skall det inte vara omöjligt att i allt väsentligt tillgodose konsumenternas intressen och behov. Konsumenternas tryck på detaljhandeln på andra tider än den vanliga affärstiden är enligt vad konsumentundersökningarna har visat inte så starkt att en sådan lagstiftning skulle göra det omöjligt att i allt väsentligt tillgodose konsumenternas intresse. En lagstiftning efter dessa riktlinjer skulle också ge det utrymme som är önskvärt för ändamålsenliga rationaliseringssträvanden. Dessa måste nämligen i huvudsak anpassas efter konsumenternas vanor och önskemål. Utredningen anser det värdefullt om man genom sådan lagstiftning får tillfälle att pröva ett friare system. Med stöd av erfarenheterna härav får man avgöra om man bör ta steget fullt ut och helt avstå från en lagfäst reglering.

Remissinstanserna

Sammanfattning av remissinstansernas ståndpunkt

Remissinstanserna kan delas in i tre grupper med hänsyn till deras inställning till frågan om behovet av fortsatt lagstiftning om affärstiden.

Den största gruppen biträder i stort sett utan reservationer utredningens förslag. Till denna grupp hör omkring 120 kommuner, sju länsstyrelser, arbetarskyddsstyrelsen, statens institut för konsumentfrågor, LO, TCO, HAO, Handelsanställdas förbund, Handelstjänstemannaförbundet, Sveriges köpmannaförbund, Hotell- och restauranganställdas förbund, Motorbranschens riksförbund, Tobakshandlarnas riksförbund, Svenska kvinnors nationalförbund, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation och några till denna organisation anslutna förbund samt tre handelskammare. Fredrika-Bremer-förbundet tillstyrker lagstiftning i huvudsaklig överensstämmelse med utredningens förslag men förklarar att man skulle föredra ett friare system.

En annan grupp tillstyrker också utredningsförslaget men stryker starkare än utredningen under att den föreslagna ramlagstiftningen skall ses som en etapp på vägen mot ett helt fritt system. Denna meningsriktning företräds av nio kommuner, sju länsstyrelser, överståthållarämbetet, arbetsmarknadsstyrelsen, kommerskollegium, en majoritet inom styrelsen för Svenska stadsförbundet, KF och fyra handelskammare. Länsstyrelserna i Kronobergs, Kopparbergs och Gäbleborgs län, Sveriges grossistförbund och Sveriges husmodersföreningars riksförbund som också hör till denna grupp

3 — Bihang till riksdagens protokoll 1966. 1 saml. Nr 144

förordar att lagstiftningen från början tidsbegränsas. Länsstyrelserna föreslår tidsperioder om tre eller fem år. *Länsstyrelserna i Jönköpings och Värmlands län* avstyrker visserligen lagstiftning men föreslår också en tidsbegränsning om lagstiftning kommer till stånd.

Till förmån för en omedelbar övergång till ett fritt system uttalar sig en ganska stor grupp. Följande remissinstanser anser sålunda att butikstängningslagen bör upphävas utan att ersättas av någon ny lag, nämligen *nio kommuner, en minoritet inom Stockholms stadsfullmäktige, en minoritet inom styrelsen för Svenska stadsförbundet, rikspolisstyrelsen, åtta länsstyrelser, ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor, en reservant inom arbetarskyddsstyrelsen, SAF, Sveriges arbetsgivareförening för hotell och restauranger, Sveriges hotell- och restaurangförbund, Västergötlands och Norra Hallands handelskammare, Bageri- och konditoriarbetsgivareförbundet, Svenska företagares riksförbund, Folkpartiets kvinnoförbund, Folkpartiets ungdomsförbund, statens konsumentråd, Svenska tidningsutgivareföreningen, Yrkeskvinnors klubbars riksförbund och Aktiebolaget Svenska pressbyrå*. Flera av dessa remissinstanser anser emellertid att utredningens förslag är ett steg i rätt riktning och många förordar i andra hand en lagstiftning av det slag som utredningen har föreslagit.

Stockholms handelskammare anser också att all lagreglering av affärstiden bör upphävas. Principbeslut härom bör fattas nu. Under en övergångstid bör butikstängningslagen emellertid vara i kraft i oförändrat skick. *Aktiebolaget Turitz & Co* samt *Ahlén & Holm Aktiebolag* hävdar att endast affärstiden på sön- och helgdagar bör regleras i lag. I övrigt bör lagregleringen upphävas.

Endast ett par remissinstanser, *kommunalfullmäktige i Gislaved och Kungsör*, ställer sig negativa till ny lagstiftning eller någon annan reform. Dessa remissinstanser anser att butikstängningslagen medger tillräckligt lång affärstid. *Centerns kvinnoförbund* sätter också i fråga om det är lämpligt att sträcka ut affärstiden.

Allmänna synpunkter

En vanlig uppfattning bland remissinstanserna är att det ligger närmast till hands och är från principiell synpunkt riktigast att detaljhandeln själv får bestämma över det konkurrensmedel som affärstidens längd är. Denna uppfattning kommer mer eller mindre klart till uttryck bl. a. i många yttranden där en fortsatt lagstiftning avstyrks. Det yttrande som *Aktiebolaget Turitz & Co* och *Ahlén & Holm Aktiebolag* har avgett är representativt i detta avseende. Det heter där att man på goda grunder kan förmoda att möjligheterna att anpassa detaljhandels servicefunktioner till samhällsutvecklingen och olika väsentliga faktorer i dagens samhälle blir bättre om ingen lagstiftning finns. Det framhålls vidare i några yttranden att frihet för handeln att själv bestämma affärstiden inte kommer att medföra att

affärerna håller öppet orimligt länge eller att andra olägenheter uppkommer. Lönsamheten utgör en automatisk spärr härför. *Sveriges grossistförbund* finner att varken de skäl som utredningen har anfört för eller emot fortsatt lagstiftning är övertygande. Avgörande för frågan är i stället om det finns skäl att genom lagstiftning inskränka företagens möjligheter att efter företagsekonomiska överväganden bestämma affärstiden. Förbundet anser att det inte finns några sådana skäl.

Besläktade med dessa synpunkter är uppfattningen att staten inte bör främja sådana företeelser som innebär en konkurrensbegränsning inom näringslivet med mindre starka skäl av allmän räckvidd kan åberopas härför. Butikstängningslagen anses ha en sådan verkan. I denna riktning har *kommerskollegium, några handelskammare och länsstyrelser, minoriteten inom Svenska stadsförbundets styrelse och Sveriges hantverks- och industriorganisation* uttalat sig. Några remissinstanser anser att butikstängningslagen strider mot den princip som lagen om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet bygger på. *Styrelsen för KF* utvecklar synpunkter av denna art närmare. Enligt styrelsens mening är det självfallet att konsumenternas intresse skall vara vägledande vid bedömningen av frågor om näringsfrihet. Styrelsen har alltid ansett att konsumenternas intresse tillgodoses bäst genom en effektiv konkurrens. Från dessa utgångspunkter måste man på en lagstiftning om affärstiden ställa kravet att den i vart fall inte motverkar detaljhandelns anpassning till konsumenternas önskemål om service i skilda avseenden och om låga priser. Det bör därför inte komma i fråga att i lag förbjuda butiker att hålla öppet under tider när många vill handla. Avvägningen mellan olika konsumenters skilda önskemål kan inte utan svårigheter göras lagstiftningens vägen. I stället kan man vänta att den från konsumentens synpunkt önskvärda anpassningen av bl. a. butikstyper och affärstid kommer till stånd genom en konkurrens som är så fri som möjligt.

Att affärstidens längd primärt bör bestämmas med hänsyn till konsumentintressena och till företagsekonomiska överväganden är f. ö. en uppfattning som företräds av ett stort antal remissinstanser bland dem som förordar att all lagstiftning slopas eller som endast vill godta en liberaliserad lag under en övergångsperiod. *Arbetsmarknadsstyrelsen* samt *några länsstyrelser och kommuner* ger uttryck för sådana synpunkter.

Betydelsen av en lagstiftning om affärstiden för utformningen och omfattningen av distributionsapparaten inom detaljhandeln diskuteras utförligt i några yttranden. Representativt för den uppfattning som kommer fram i dessa yttranden är vad *Handelsanställdas förbund* anför. Enligt förbundets mening påverkas konsumtionen i väsentlig grad av butikstängningstiden endast i extremt besvärliga inköpssituationer. En begränsning av affärstiden är därför ägnad att ge distributionsapparaten en ändamålsenlig utformning och omfattning och den är därför också rationell från

samhällets synpunkt. Lagstiftning är härvidlag en lämplig styrningsmekanism.

Till de allmänna synpunkterna på frågan om affärstiden bör lagregleras hör också vad *stadsfullmäktige i Stockholm* anför om att utredningsförslaget synes ha karaktären av en förhandlingsuppgörelse mellan de intressenter som berörs av frågan, nämligen konsumenterna, de affärsanställda och de större och mindre affärsinnehavarna. Enligt fullmäktiges mening kan man inte se bort från detta förhållande när man tar ställning i frågan.

Stadsfullmäktige i Stockholm framhåller vidare som ett skäl för fortsatt lagstiftning att affärstiden är reglerad i lag i vissa andra länder, bl. a. de länder i Europa som i kulturellt avseende står oss närmast, de nordiska länderna, England, Holland, Tyskland och Frankrike.

Konsumenternas intressen i fråga om affärstiden

De remissinstanser som särskilt har behandlat konsumentintressena anser i allmänhet att en ramlagstiftning med större frihet för detaljhandeln att anpassa affärstiden inte behöver hindra att konsumenternas önskemål i fråga om affärstiden blir tillgodosedda på ett i stort sett tillfredsställande sätt. I denna riktning uttalar sig *kommerskollegium, några handelskammare, statens institut för konsumentfrågor, flera länsstyrelser, majoriteten inom Svenska stadsförbundets styrelse, TCO och KF*. I några remissyttrandena görs dock den reservationen att bedömningen har skett med hänsyn till resultatet av konsumentundersökningarna. Allmänhetens köpvanor har emellertid antagligen påverkats av den affärstid som har rått hittills. Resultatet av undersökningarna är bl. a. därför troligen inte helt rättvisande. *SAF* finner det svårt att i detalj förutse utvecklingen i fråga om konsumenternas önskemål. Föreningen anser att detta förhållande talar mot en ny lagstiftning som ju i detta väsentliga avseende kommer att bygga på lösa antaganden. *Aktiebolaget Turitz & Co* och *Ahlén & Holm Aktiebolag* tror att det kommer att krävas en inte alltför knapp övergångstid innan nya bestämmelser om affärstiderna slår igenom.

Företrädare för uppfattningen att man redan nu kan förutse ett behov av längre affärstid hos allmänheten finns emellertid också bland remissinstanserna. *Aktiebolaget Svenska pressbyrån* och *Tidningsutgivareföreningen* anser sålunda att allmänhetens behov av att kunna göra inköp på kvällar och söndagar säkerligen är betydligt större än vad konsumentundersökningarna visar. *Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor* anför att man inte kan se bort från risken av en fortsatt stelhet i affärstidens anpassning till kundönskemålen även om bestämmelserna om affärstiden liberaliseras. Släpps däremot affärstiden fri kommer detaljhandeln att få större möjligheter att hålla öppet under tider som kan differentieras med hänsyn till affärstyp och till lokala och branschvisa specialförhållanden.

Bl. a. tendensen till ökade inköp av kapitalvaror talar för en längre affärstid inom vissa branscher.

Länsstyrelsen i Västmanlands län samt några kommuner och handelskammare anser att konsumenterna över huvud taget inte har något intresse av att affärstiden begränsas.

Även uppfattningen att den affärstid som tillämpas f. n. är i stort sett tillräcklig finns företrädd bland remissinstanserna. Som har anförts tidigare avstyrker några remissinstanser varje reform med en sådan motive-ring. Vidare anför *länsstyrelsen i Norrbottens län* att den inte är övertygad om att det finns behov av längre affärstid. Genom att hålla affärerna öppna till kl. 20 varje dag torde man visserligen på sikt kunna vänja en del av allmänheten att göra sina inköp på kvällen men huvuddelen av inköpen torde likväl även i fortsättningen komma att ske före kl. 18. Affärstiden lär emellertid även framdeles komma att bestämmas genom avtal och förslaget torde knappast komma att medföra någon större ändring i förhållandena. *Handelsanställdas förbund* vitsordar visserligen att en del konsumenter har behov av utsträckt affärstid. Konsumentundersökningarna visar emellertid enligt förbundets mening att önskningarna och vanorna hos de flesta hushåll stämmer överens med den tid som tillämpas f. n. Förbundet pekar också på att undersökningen inte har mätt priskonsekvenserna av en avvikande inköpstid. Med hänsyn härtill får det behov som har redovisats bedömas som synnerligen lågt. *Hotell- och restauranganställdas förbund* redovisar liknande synpunkter.

Inverkan på detaljhandeln av en lagreglering

Kommerskollegium, överståthållarämbetet, länsstyrelsen i Gotlands län, stadsfullmäktige i Göteborg, minoriteten inom Svenska stadsförbundets styrelse, SAF, Aktiebolaget Turitz & Co och Åhlén & Holm Aktiebolag anser att de dispenser och andra undantag från lagens tillämpning som medges för vissa kategorier är synnerligen skadliga eller ogynnsamma från konkurrens-synpunkt. Därför motsätter sig dessa remissinstanser varje lagstiftning eller ställer sig tveksamma till en sådan, i vart fall på lång sikt. Ett uttalande som är representativt för denna meningsriktning är SAF:s yttrande i denna del. Det heter där att om man behåller en lagstadgad begränsning av affärstiden tvingas man att göra en serie undantag från lagens tillämpning. Vidare måste man behålla dispensmöjligheterna. Undantag och dispenser torde nämligen vara nödvändiga så snart man gör ett försök att ange en huvudregel för när affärerna skall hålla öppet. Det kan redan av praktiska skäl knappast undvikas att man då kommer att otillbörligt gynna vissa affärer eller viss verksamhet. *Stockholms handelskammare* — som i likhet med *överståthållarämbetet* redovisar att systemet med dispenser för vanliga butiker med ordinärt varusortiment (11 § 3 mom. 4) har medfört svårigheter och orättvisor såvitt gäller Stockholm — anför att det har visat sig

vara omöjligt att finna någon grund att vägra dispens i sådana fall då sökanden själv finner synnerligen starka skäl för att ha öppet utöver vanlig affärstid. Om man skall undvika ett dispensssystem som medför orättvisor, måste den vanliga affärstiden sträckas ut till kl. 21 eller 22, anser handelskammaren. Under sådana omständigheter måste man starkt sätta i fråga värdet av en lagstiftning.

Flera remissinstanser pekar på att ett system med fria affärstider eller en liberalare lagstiftning skulle underlätta detaljhandelns rationaliseringssträvanden. *Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor* anför att dessa strävanden och den fortsatta utvecklingen mot ekonomiskt bärkraftiga enheter hämmas av det ingrepp i den fria konkurrensen som lagreglerade affärstider utgör. Om regleringen slopas och affärstiderna blir ett konkurrensmedel bland andra kan det antas att möjligheterna till sådana strukturförändringar som är gynnsamma också från allmän synpunkt kommer att öka. I samma riktning uttalar sig *länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus* samt *Skaraborgs län, Stockholms och Göteborgs handelskammare, minoriteten inom Svenska stadsförbundets styrelse och KF. Handelsanställdas förbund* däremot anför att hänsynen till rationaliseringssträvandena inom detaljhandeln är ett föga bärkraftigt motiv mot en lagstiftning om affärstiden. Den nuvarande lagstiftningen har nämligen inte hindrat en snabb rationalisering, framhåller förbundet. Även *länsstyrelsen i Västmanlands län, handelskammaren i Göteborg* och *Sveriges husmodersföreningars riksförbund* anser det osäkert vilken verkan ett system med helt fri affärstid skulle få på rationaliseringsverksamheten. Denna pågår nämligen redan nu oberoende av den nuvarande regleringen, framhåller man.

Den inverkan ett fritt eller ett liberalare system skulle få på de minsta affärernas, särskilt närhetsbutikernas möjligheter att hävda sig i konkurrensen diskuteras i flera yttranden. *Stadsfullmäktige i Stockholm* framhåller att en utökning av affärstiden otvivelaktigt skulle medföra att det stora nätet av mindre butiker skulle försvinna raskare och att de stora varuhusen och varukedjorna skulle slå igenom mera fullständigt på en kortare tid. Även de mindre butikerna har emellertid en funktion att fylla som s. k. närhetsbutiker inte minst för de äldre husmödrarna. Man bör även beakta att den stora kategorin av äldre butiksinnehavare inte utan vidare kan finna sysselsättning efter en bortrationalisering. Omskolnings- och anpassningsmöjligheterna i dessa åldrar är begränsade. Även *länsstyrelsen i Kopparbergs län* räknar med att en friare affärstid kan medföra att mindre affärer och affärer i tätorternas ytterområden tvingas att upphöra med rörelsen. *Länsstyrelsen* finner det emellertid tveksamt om detta förhållande är ett tillräckligt motiv för en fortsatt lagstiftning. *Länsstyrelsen i Malmöhus län, Skånes handelskammare* och *handelskammaren i Göteborg* pekar på att ett fritt system skulle få ogynnsamma verkningar i fråga om de mindre butikerna. Andra remissinstanser, nämligen *ombudsmannaämbetet för närings-*

frihetsfrågor, länsstyrelsen i Västmanlands län, minoriteten inom Svenska stadsförbundets styrelse samt Västergötlands och norra Hallands handelskammare anser att man inte behöver befara att de mindre affärerna, t. ex. specialaffärer och s. k. närhetsbutiker, genom ett friare system skulle ställas i en svårare situation. Ombudsmannaämbetet anför att närhetsbutikernas konkurrenskraft skulle kunna stärkas genom fria affärstider. Liknande uttalanden gör också de övriga av dessa remissinstanser. Även länsstyrelsen i Kopparbergs län räknar med möjligheten att mindre butiker skall kunna hävda sig bättre än f. n. om de får använda affärstiden som konkurrensmedel.

TCO anför att en förlängd affärstid kan medverka till att antalet försäljningsställen minskar starkt, dvs. att stordriften får ökat utrymme. Detta kan skapa förutsättningar för en billigare distribution men kan också medföra att konkurrensen avtar vilket kan föra med sig verkningar på varupri- serna. Organisationen förutsätter att statsmakterna noggrant följer denna utveckling och att resurser ställs till förfogande för att skydda konsumenten från negativa följdverkningar på prisområdet.

Frågan om vilken verkan en utökad affärstid kan väntas få på varupri- serna behandlas även från andra utgångspunkter i flera yttranden.

Kommerskollegium räknar med möjligheten att detaljhandeln under en övergångstid kommer att få för stort omfång, om affärstiden släpps fri. Även Skånes handelskammare räknar med denna möjlighet och tillägger att en sådan utveckling kommer att medföra ökade kostnader och högre priser. I allmänhet anser emellertid de remissinstanser som har uttalat sig i frågan antingen att en utökad affärstid inte i och för sig kommer att medföra pris- höjningar eller att farhågorna härför är överdrivna. I denna riktning utta- lar sig ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor, länsstyrelserna i Öre- bro och Västmanlands län, KF och handelskammaren i Göteborg. Sist- nämnda remissinstans tror att det totala behovet av arbetskraft inte kom- mer att öka, eftersom någon nyanställning av arbetskraft inte kan ske om inte omsättningen ökar. Företagen får då i stället stänga på mindre frekven- terade tider, disponera om arbetstiden eller företa andra organisatoriska åtgärder. Ökningen av arbetskraftsbehovet för företag som expanderar tor- de kompenseras av att personal friställs på andra håll inom handeln. Lö- nerna lär oberoende av lagstiftningen om affärstiden komma att successivt pressas upp i höjd med lönerna inom andra grupper. De prishöjningar som blir en följd härav torde i någon mån komma att kompenseras genom att produktiviteten per anställd höjs. Länsstyrelsen i Västmanlands län an- ser att man inte kan veta något säkert om hur ett system med friare affärs- tid påverkar prisutvecklingen förrän systemet har prövats i praktiken. Om affärstiden släpps fri anser länsstyrelsen det i vart fall inte uteslutet att rationaliseringen inom detaljhandeln påskyndas vilket skulle leda till lägre priser. KF har den bestämda uppfattningen att en utökad affärstid inte hö-

jer kostnaderna. Denna uppfattning grundas på erfarenheter från de kooperativa försäljningsställen som redan håller öppet efter vanlig affärstid.

SAF anför att om affärstiden förlängs eller förläggs på annat sätt än f. n. och till följd därav priserna höjs eller prissänkningar fördröjs, är det inte fråga om egentliga prisförändringar utan om kostnader för en ökad service från handelns sida som konsumenterna begär. Liknande uttalanden gör *Yrkeskvinnors klubbars riksförbund* och *Högerpartiets kvinnoförbund*.

Utredningens uppfattning att vikten av att kunna stävja möjligheterna till osund konkurrens talar mot att man helt avstår från lagstiftning om affärstiden vinner i allmänhet ingen anklang hos remissinstanserna. Endast i ett par yttranden ansluter man sig till denna tanke. Sålunda anser *stadsfullmäktige i Karlskoga* att det finns risk för osund konkurrens om all lagstiftning på området slopas och att den reglering som har funnits hittills har bidragit till ordnade förhållanden. *Stadsfullmäktige i Gävle* anser att det är nödvändigt med någon form av lagstiftning för att man inte skall behöva riskera osunda experiment med affärstiden. I övrigt anser de remissinstanser som har uttalat sig i frågan att det inte finns någon risk för osund konkurrens, att farhågorna för en sådan är överdrivna eller att företeelser av denna art torde vara övergående. Uttalanden i den riktningen gör *ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor, länsstyrelserna i Skaraborgs och Kopparbergs län* och *SAF. Kommerskollegium* anför att i den mån osund konkurrens — som f. ö. är ett i hög grad relativt begrepp — framträder kan de nackdelar som är förknippade därmed inte bli så stora att de överväger fördelarna med ett fritt system. *SAF* anför att det är svårt att inse att det i och för sig skulle vara osunt att, som utredningen har exemplifierat, låta kostnaderna för utsträckt affärstid gå ut över varornas kvalitet eller lokalernas standard. Osunt blir ett sådant förfarande först om kunderna vilseleds i fråga om varornas kvalitet eller om lokalerna inte kan godtas från hälsovårds- eller arbetarskyddssynpunkt. I övrigt kan man inte göra någon annan invändning mot en sådan konkurrens än att den är affärsmässigt oklok.

De affärsanställdas och affärsinnehavarnas behov av fritid

Ett stort antal remissinstanser diskuterar vilken betydelse de affärsanställdas och affärsinnehavarnas behov av fritid bör tillmätas vid bedömningen av frågan om fortsatt lagstiftning rörande affärstiden. I allmänhet anser man att hänsynen till dessa behov inte kan motivera en så restriktiv reglering av affärstiderna som butikstängningslagen innebär. Företrädare för denna opinion är *kommerskollegium* och *flera handelskammare, ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor, flera länsstyrelser och kommuner, SAF, Sveriges grossistförbund, Högerpartiets kvinnoförbund* och *Folkpartiets kvinnoförbund*.

Dessa remissinstanser framhåller bl. a. att de anställda har ett tillräck-

ligt skydd i arbetstidslagstiftningen och i sina organisationer. Organisationerna anses vara så starka att de bör kunna hävda de anställdas berättigade intressen. I några yttranden anförs att det inte finns något skäl att genom lagbestämmelser om affärstiden reglera arbetstidens förläggning för de affärsanställda, när någon motsvarande reglering inte finns för arbetare inom t. ex. andra serviceyrken, industrin eller kommunikationsområdet.

Även en motsatt uppfattning kommer emellertid till uttryck. Några remissinstanser framhåller sålunda att de affärsanställda endast i jämförelsevis liten utsträckning är organiserade och att bara en liten del av företagen inom detaljhandeln är bundna av kollektivavtal. *Länsstyrelsen i Stockholms län* anser att det fortfarande är i viss mån ovisst om de anställdas behov av fritid blir tillgodosett utan att åtminstone en ramlagstiftning ersätter butikstängningslagen. *Stadsfullmäktige i Karlskoga* anför att förutsättningarna för de anställda att få till stånd tillfredsställande avtal med sina arbetsgivare skulle allvarligt försämrats om all laglig reglering av affärstiden slopades.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län belyser de affärsanställdas intresse ur skilda synvinklar. Med hänsyn till att arbetstiden för de affärsanställda redan är delvis reglerad genom arbetstidslagen för detaljhandeln är det enligt länsstyrelsens mening visserligen tveksamt om en lagstiftning som reglerar affärstiden har särskilt stor självständig betydelse för att tillgodose de affärsanställdas behov av fritid. Även arbetstidens förläggning är emellertid av intresse, inte minst därför att de affärsanställda i viss mån anser sig missgynnade därvidlag i förhållande till andra grupper. Om all laglig reglering av affärstiden upphävs, torde i första hand stängningstiden komma att senareläggas. Det är emellertid inte säkert att affärstiden därmed kommer att förlängas. De affärsanställdas möjligheter att ta till vara sina intressen vid förhandlingar kan kanske te sig något ovissa med hänsyn till den relativt svaga fackliga anslutningen. Att slopa den lagliga regleringen av affärstiden skulle emellertid vara ägnat att stimulera till ökat fackligt engagemang. Resultatet av en överenskommelse som på senare tid har träffats rörande ersättning för obekvämt arbetstid inom en del av detaljhandeln visar att de affärsanställdas möjligheter att hävda sina intressen inte bör underskattas. Kvar står emellertid att, om affärstidsregleringen i lag upphävs, de affärsanställdas arbete i större utsträckning än hittills kommer att förläggas till mindre attraktiv arbetstid. Härigenom kan rekryteringen till branschen försvåras. Eftersom det knappast finns något behov av väsentligt förlängd affärstid, är länsstyrelsen dock inte övertygad om att hänsynen till de affärsanställda motiverar fortsatt laglig reglering av affärstiden.

I stort sett samma remissinstanser som menar att de affärsanställdas intresse i fråga om arbetstiden inte bör inverka på spørsmålet om affärstiden skall regleras i lag anser att man i detta sammanhang också bör se bort även från affärsinnehavarnas motsvarande intresse. Ett uttalande som är representativt för denna meningsriktning gör *länsstyrelsen i Kristianstads*

län. Enligt denna länsstyrelse är det inte en uppgift för lagstiftaren att försöka säkerställa en viss företagargrups fritidsbehov. Här som i andra fall måste det vara den enskilde näringsidkarens sak att väga värdet av fritid mot möjligheterna till en mer intensiv förvärvsverksamhet. *Stadsfullmäktige i Stockholm* finner däremot skäl att beakta intresset av en rimlig fritid hos innehavare av små butiker. I stadskollegiets yttrande i ärendet som stadsfullmäktige åberopar heter det att i t. ex. Stockholm finns ett betydande antal sådana affärsidkare. Dessa är ofta relativt gamla. Även för dem är fritiden väsentlig. Att låta konkurrenshänsyn tvinga dessa till en affärstid som är väsentligt längre än f. n. väcker tveksamhet från sociala synpunkter. *Centerns kvinnoförbund, kommunalnämnden i Gällivare* och *Sveriges urmakare- och optikerförbund* för fram liknande synpunkter. Dessa remissinstanser betonar f. ö. också vikten av att de affärsanställdas intresse beaktas.

Länsstyrelsen i Södermanlands län anser att man för att tillgodose de affärsanställdas och de mindre företagarnas intresse av en rimlig fritid bör överväga en begränsning av arbetstiden på annat sätt än genom en reglering av affärstiden, t. ex. genom en ändring i arbetstidslagen. Om frågan inte kan lösas på sådant sätt bör man för att tillgodose de berörda intressena ha en laglig reglering av affärstiden i den form som utredningen har föreslagit under en övergångstid.

Myndigheterna och butikstängningslagen

I allmänhet framhåller remissinstanserna värdet av att få en lagstiftning som medför mindre administrativa olägenheter o. d. än butikstängningslagen har gjort. *Kommerskollegium, ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor, några länsstyrelser och kommuner, SAF och KF* anser dock att administrativa problem alltid måste vara förenade med en lagstiftning om affärstiden. I allmänhet anför dessa remissinstanser detta som ett skäl mot fortsatt lagstiftning.

Problem vid en omedelbar övergång till ett fritt system

En ganska utbredd uppfattning bland remissinstanserna är att det skulle medföra besvärliga övergångsproblem att genast införa helt fria affärstider. Synpunkter av denna art föranleder också sådana remissinstanser som förordar ett helt fritt system att likväl godta en uppmjukad lagstiftning under en övergångstid.

Helt allmänt framhålls i flera yttranden att en omedelbar övergång till ett fritt system skulle medföra svårigheter. Denna uppfattning har *kommerskollegium, länsstyrelserna i Malmöhus och Kopparbergs län, majoriteten inom Stockholms stadsfullmäktige, några handelskammare och Högerpartiets kvinnoförbund*.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län, stadsfullmäktige i Stockholm, majori-

teten inom Svenska stadsförbundets styrelse, LO och Sveriges husmodersföreningars riksförbund anser att det är vanskligt att f. n. överblicka verkningarna av ett helt fritt system och framhåller värdet av att för en tid få erfarenheter av en liberalare lagstiftning. Länsstyrelsen i Östergötlands län menar däremot att en period med ett helt fritt system skulle vara väl så givande från denna synpunkt.

Flera av de remissinstanser som uppehåller sig vid svårigheterna att genast gå över till ett fritt system pekar på att detaljhandeln under lång tid har anpassat sig till bestämmelserna i butikstängningslagen och att det därför är rimligt och önskvärt med en omställningsperiod. Länsstyrelsen i Malmöhus län samt Skånes handelskammare och handelskammaren i Göteborg anser att de mindre affärerna, bl. a. specialaffärerna och närhetsbutikerna, behöver få tillfälle att under en tid anpassa sig till ett fritt system.

Övriga synpunkter

Arbetsmarknadspolitiska synpunkter tas upp i några remissyttranden. Arbetsmarknadsstyrelsen anför sålunda att en större rörlighet i fråga om affärstidens förläggning framstår som angelägen med hänsyn till den ökning av antalet yrkesverksamma kvinnor som kan väntas. Utredningens förslag är ägnat att skapa bättre förutsättningar för deltidstjänstgöring inom handeln. Detta förhållande innebär fördelar för både arbetsgivare och arbetstagare, anför styrelsen. Minoriteten inom Svenska stadsförbundets styrelse framhåller att det från samhällsekonomisk synpunkt framstår som angeläget att ta till vara det arbetskraftstillskott som kvinnorna representerar. Allt måste därvid göras för att undanröja de svårigheter som dubbla arbetsuppgifter medför särskilt för husmödrarna. Fri affärstid har från dessa synpunkter stor betydelse.

SAF anser det angeläget att man inte genom lagstiftning om affärstiden motverkar en sådan förläggning av arbetstiden inom andra delar av näringslivet som är önskvärd. Föreningen framhåller bl. a. att kraven på att till fullt utnyttja en dyr produktionsapparat ofta gör det nödvändigt med skiftarbete. Det är viktigt att affärstiden och därmed de anställdas möjligheter att få service under olika tider på dygnet och under olika veckodagar får bestämmas utan hinder av en lagreglering.

Göteborgs handelskammare, gatunämnden i Stockholm och drätselkammaren i Ronneby framhåller att en senare affärstid på vardagar torde komma att medverka till en gynnsam spridning av trafiken. Endast i ett yttrande, polischefens i Sundsvalls polisdistrikt, uttalas farhågor från trafiksynpunkt för en utökning av affärstiden.

Föredraganden

Den nuvarande affärstiden

Lagstiftning med bestämmelser om affärstiden för detaljhandeln har funnits i vårt land sedan år 1909. År 1939 fick lagstiftningen i huvudsak det innehåll som den allttjämt har. F. n. gäller en butikstängningslag från år 1948.

I lagen föreskrivs den längsta affärstid som är tillåten, den s. k. vanliga affärstiden. Inom denna tid står det företagarna fritt att själva bestämma om affärstiden. Den vanliga affärstiden är f. n. kl. 8—20 en vardag i veckan och kl. 8—19 övriga vardagar. På sön- och helgdagar skall butikerna med vissa mycket få undantag vara stängda.

Viss detaljhandelsverksamhet är undantagen från lagens tillämpning, främst sådan handel som allmänheten är särskilt beroende av på annan tid än vanlig affärstid, t. ex. bensinhandel, försäljning från apotek, konditori o. d. Uppräkningen av undantagen från lagens tillämpning är lång och mycket detaljrik.

Kommun kan under vissa förutsättningar meddela generellt beslut om att den vanliga affärstiden skall inskränkas eller — utan att förlängas per vecka — förskjutas, s. k. kommunal avvikelse.

Särskilt tillstånd till annan affärstid än den vanliga, s. k. dispens, kan också meddelas under vissa förutsättningar. Dispens kan ges bl. a. i fråga om försäljning av det s. k. kiosksortimentet — drygt 20 varuslag som anges i lagen — och försäljning av varm korv o. d. Om synnerliga skäl föreligger kan dispens meddelas oavsett vilka varor som säljs. Dispens meddelas av länsstyrelse eller polismyndighet.

Motiven för lagstiftningen om affärstiden har skiftat något under årens lopp. Syftet med 1909 års lag var att få till stånd en reglering av arbetstiden för affärsinnehavarna och deras anställda. Sedan arbetstiden för de affärsanställda har reglerats genom särskild arbetstidslag — den första utfärdades år 1939 — har detta motiv för affärstidsregleringen inte samma betydelse för de anställda. Affärsinnehavarnas intresse av affärstidsreglering för att få en rimlig fritid är däremot oförändrat. Härtill har kommit näringspolitiska skäl för regleringen. Man har menat att den behövs för att få till stånd i stort sett likartade konkurrensförhållanden mellan olika detaljhandelsföretag.

Utredningen har undersökt affärstiderna i praktiken. Det har därvid visat sig att butikerna i allmänhet håller öppet kortare tid än som medges i lagen. Vanligen öppnar man kl. 9 och stänger kl. 18 alla vardagar utom lördagar, då man i allmänhet öppnar kl. 8 eller 9 och stänger mellan kl. 13 och 16. Utsträckt affärstid en kväll i veckan förekom tidigare sparsamt men är

numera vanligare. Dessa affärstider är oftast resultatet av överenskommelser mellan detaljhandelsföretagen på orten eller mellan dessa och de anställdas organisationer. Möjligheten att i vissa fall hålla öppet på söndagar har inte någon större praktisk betydelse. Kommunala avvikelser är enligt vad utredningen har funnit mycket ovanliga. Dispenser för kiosker och för butiker som säljer varor ur kiosksortimentet m. m. förekommer i tusental. För butiker med sedvanligt varusortiment har dispenser meddelats i Stockholm och i Göteborg, dock endast i begränsad utsträckning.

Behovet på längre sikt av fortsatt reglering av affärstiden

Utredningen har ingående prövat frågan om det finns något behov av fortsatt lagstiftning om affärstiden. Därvid har utredningen granskat de motiv som hittills har anförts för lagstiftningen. Men även andra synpunkter på frågan har behandlats. Till grund för utredningens överväganden har i stor utsträckning legat särskilda undersökningar som utredningen har låtit göra eller själv har företagit.

Frågan om i vilken utsträckning affärstiden bör regleras måste enligt min mening bedömas i första hand mot bakgrund av regleringens betydelse för konsumenterna. Bland de intressen som måste beaktas är konsumenternas behov i fråga om affärstidens längd och förläggning. Konsumentintressena i denna mening kan aldrig främjas genom en reglering som enbart *hindrar* butiksinnehavarna att hålla öppet vissa tider. För att åstadkomma den största behovstillfredsställelsen på denna väg finge man i stället föreskriva *skyldighet* att hålla butikerna öppna vissa tider. En sådan lagstiftning kan emellertid av olika skäl inte komma i fråga. På detta område liksom på andra områden inom näringslivet får man i stället lita till att konkurrensen mellan företagarna leder till att dessa lämnar den service konsumenterna önskar.

Utredningen och remissinstanserna har ingående diskuterat om fri eller reglerad affärstid bäst främjar en ändamålsenlig konkurrens mellan företagen inom detaljhandeln.

Ett av motiven för lagstiftningen var att den skulle utjämna konkurrensförhållandena inom detaljhandeln genom att hindra företagare att använda en längre affärstid än den vanliga som konkurrensmedel. Utredningen och ett stort antal remissinstanser anser emellertid att butikstängningslagen i vissa avseenden har en motsatt verkan.

Man pekar på att systemet med dispenser från den vanliga affärstiden för vissa företag rubbar förutsättningen för en konkurrens på lika villkor mellan dessa och andra företag och att systemet därför är skadligt. Att viss verksamhet är helt undantagen från lagens tillämpning anses också av några remissinstanser medföra skadliga verkningar från konkurrenssynpunkt. De kommunala avvikelserna kan vidare tänkas förskjuta konkurrensförhållandena mellan företag i skilda kommuner. Några mer påtagliga

verkningar av detta slag anses emellertid dessa avvikelser inte ha, förmodligen främst av den anledningen att de är så få.

Regleras affärstiden i lag genom att en vanlig affärstid föreskrivs är det ofrånkomligt att avsteg måste medges från denna tid eller från lagens bestämmelser över huvud taget. Härigenom gynnas vissa företag på andras bekostnad. Hittills har denna ordning medfört framför allt att kioskhandeln har fått försteg framför den vanliga butikshandeln. Men även ett antal vanliga butiker av skilda slag har fått en i viss mån privilegierad ställning. Dispensgivningen i Stockholm för vanliga butiker i stadens centrum medför t. ex. enligt vad överståthållarämbetet och Stockholms handelskammare uppger svåra problem. Enligt min mening måste de konsekvenser av lagstiftningen som nu har påpekats anses vara från principiell synpunkt mindre tillfredsställande. I den mån allmänhetens behov av längre affärstid ökar kan man befara att framför allt problemen med dispensgivningen kommer att bli svårare, i vart fall om butikstängningslagen behålls oförändrad.

En reglering av affärstiden kan tänkas påverka konkurrensförhållandena inom detaljhandeln också på ett annat sätt. Genom att företagen inte kan variera affärstiden fritt med hänsyn till företagsekonomiska överväganden kan i och för sig livskraftiga företag hindras från att expandera i den takt och utsträckning som annars vore möjlig. Företag med sämre förutsättningar har kanske däremot ett konstlat skydd i regleringen. Utredningen för vissa resonemang av det här slaget och konstaterar att butikstängningslagen inte är tillräckligt smidig för att tillåta en rationell utveckling inom detaljhandeln. Utan hinder av lagen har visserligen mycket stora strukturförändringar kunnat ske. Jag anser dock liksom utredningen att lagen om den får vara kvar oförändrad kan komma att hindra att rationaliseringen drivs så långt som i och för sig skulle vara önskvärt.

Fråga är då om dessa verkningar av lagen är av ondo eller av godo. Den strukturförändring inom detaljhandeln som har skett under de senaste åren och som synes fortgå i stort sett i oförminskad takt innebär framför allt en förskjutning mot större enheter. De små butikerna, särskilt inom livsmedelsbranschen, minskar i antal. Stora butiker, i allmänhet med självbetjäning, varuhus o. d. som ofta ligger i centrum av en tätort får förhållandevis allt större andel av detaljhandelns omsättning. Som utredningen och flera remissinstanser har framhållit är denna utveckling inte uteslutande till fördel för konsumenterna. Särskilt bortfallet av små butiker i glesbygderna och inom tätorternas bostadsområden innebär ofta en försämring av servicen. Utredningen har vissa synpunkter på de s. k. närhetsbutikernas funktion och betydelse som är av stort intresse i detta sammanhang. Med närhetsbutik menar utredningen ett försäljningsställe — en vanlig butik eller en kiosk — där man säljer varor som konsumenterna i stort sett dagligen har behov av. Det kan vara sådana varor som i dag säljs från

kiosker men också andra varor, främst vissa livsmedel. Närhetsbutiken ligger i anslutning till kundernas bostäder. Den kompletterar men konkurrerar inte med de större butikerna och varuhusen. I dessa senare görs i allmänhet de stora inköpen. På grund av utvecklingen av förpacknings- och konserveringstekniken, bl. a. djupfrysningen, görs uppköp ofta för längre tidsperioder än förut, kanske upp till en vecka eller mer. För kompletterings- och impulsköp ligger emellertid närhetsbutiken väl till hands. Många personer, främst åldringar, som har svårt att ta sig den ibland långa vägen till storbutiken gör kanske de flesta av sina inköp i närhetsbutiken. Utredningen och de remissinstanser som har uttalat sig i frågan anser att en viktig förutsättning för att närhetsbutiken skall kunna fylla sina funktioner är att affärstiden kan anpassas smidigt till konsumenternas önskemål. Och just i fråga om närhetsbutiken torde önskemålen om en friare förläggning av affärstiden vara särskilt uttalade.

I andra fall kan det emellertid vara vanskligt att bedöma vilka företagsformer som skulle dra fördel av ett friare system och vilka som skulle skadas därav. Det kan också många gånger vara tveksamt i vad mån det från konsumentsynpunkt finns skäl att låta vissa företag eller vissa företagsformer åtnjuta det skydd en lagreglering av affärstiden kan innebära.

Från olika håll har man uttryckt farhågor för att varupriserna kommer att stiga om ett system med friare affärstid införs. Utredningen finner det svårt att göra några bestämda förutsägelser i denna fråga men anför att det i vart fall inte är säkert att det finns fog för sådana farhågor. Enligt utredningens mening har man anledning att räkna med att de ökade personalkostnader som ett friare system torde medföra i stor utsträckning kommer att kompenseras genom olika rationaliseringsåtgärder. I vissa fall kan personalkostnaderna hållas nere genom att man kompenserar längre affärstid på kvällarna med att hålla stängt en eller annan förmiddag. De remissinstanser som redovisar någon uppfattning i frågan uttalar sig i allmänhet i ungefär samma riktning som utredningen.

Om ett system med fri affärstid för med sig högre varupriser, kan en övergång till ett sådant system synas betänklig framför allt för de konsumenter som inte har nytta av den utsträckta affärstiden. Emellertid kan man enligt min mening anta att den förhållandevis väl differentierade detaljhandeln kommer att anpassa affärstiden på ett tillräckligt smidigt sätt till olika konsumentgruppers önskemål för att sådana konsekvenser i allmänhet inte skall behöva inträffa i vart fall på längre sikt.

Enligt min mening talar således mycket för att det på längre sikt skulle vara bäst förenligt med konsumenternas intresse om detaljhandeln finge bestämma affärstiden utan hinder av lagbestämmelser. För ett sådant fritt system talar givetvis också, som utredningen och många remissinstanser har anfört, att myndigheterna skulle avlastas ett stort administrativt bestyr om lagregleringen upphävs. I den mån en längre och framför allt en mer

differentierad affärstid skapar ökat utrymme för deltidsanställning inom detaljhandeln är det också, som några remissinstanser har framhållit, en värdefull effekt av ett fritt system.

När det sedan gäller de affärsanställdas intressen har affärstidslagstiftningen numera mindre betydelse än tidigare för regleringen av arbetstidens längd men den är fortfarande av stor vikt för dem genom att den begränsar deras obekväma arbetstid. I det avseendet ger butikstjäningslagen nämligen de anställda ett bättre skydd än arbetstidslagen för detaljhandeln. Affärstiden är visserligen i allmänhet kortare än vad som medges i butikstjäningslagen. Särskilt påfallande är att butikerna inte utnyttjar möjligheterna att hålla öppet på kvällen fullt ut. I likhet med utredningen och ett stort antal remissinstanser anser jag dock att man av resultaten av de konsumentundersökningar och undersökningar om detaljhandels omsättning under olika tider som utredningen redovisar kan dra slutsatsen att butikerna i större omfattning än f. n. kommer att hålla öppet på kvällarna om lagregleringen av affärstiden upphör eller mjukas upp.

Vissa olägenheter för de affärsanställda skulle därmed otvivelaktigt följa av ett friare system. Handelsanställdas förbund och flera andra remissinstanser anser att möjligheterna för personalen att på facklig väg få kompensation för obekväma arbetstid är osäkra med hänsyn till att den fackliga organisationsgraden är låg bland de affärsanställda och att endast en liten del av företagen i branschen är bundna av kollektivavtal. Den ringa organisationsanslutningen hänför sig till de många små detaljhandelsföretagen. För de anställda inom varuhus och butikskedjor regleras däremot anställningsförhållandena i regel av kollektivavtal. Som jag har framhållit tidigare innebär utvecklingen inom detaljhandeln att de nuvarande små företagen minskar i antal till förmån för de större enheterna och närhetsbutikerna. Man kan alltså redan på denna grund förutse att möjligheterna för de anställda att på facklig väg tillgodose sina intressen kommer att bli bättre. Därtill kommer att man inom större enheter lättare kan fördela den obekväma arbetstiden så att den inte blir alltför betungande. Dessa synpunkter talar för att den betydelse som en lagfäst affärstidsreglering nu har för de affärsanställda kommer att minska.

Sammanfattning och förslag

Av vad jag hittills har anfört framgår att jag vid min bedömning av behovet av en lagfäst affärstidsreglering har funnit att flera omständigheter kan anföras till stöd för ett antagande att man med beaktande av konsumenternas och de affärsanställdas intresse bör kunna avvara en sådan reglering, åtminstone på längre sikt. Härtill kommer — som utredningen och flera remissinstanser har funnit — att konsumenternas behov i fråga om affärstidens längd och förläggning visserligen f. n. skulle kunna i huvudsak tillgodoses inom ramen för en lagreglering men att detta knappast kommer att

vara möjligt i längden. Utredningen och dessa remissinstanser pekar nämligen på flera faktorer som torde komma att föra med sig att behovet av en längre affärstid kommer att göra sig mera gällande. Sålunda framhåller man bl. a. den fortgående ökningen av yrkesverksamheten bland kvinnorna och befolkningsomflyttningen som medför att allt fler får längre avstånd mellan arbetsplatsen och bostaden. Man menar vidare att behovet av att kunna köpa bl. a. kapitalvaror i lugn och ro efter arbetstidens slut, ofta tillsammans med flera familjemedlemmar, kommer att bli mer framträdande i takt med välförståndsökningen.

I likhet med flera remissinstanser — även sådana som är i princip anhängare av fri affärstid — anser jag emellertid att ett omedelbart slopande av affärstidsregleringen skulle kunna medföra betydande olägenheter. Sålunda kan man inte utesluta att en tvär omställning skulle få vissa oförmånliga verkningar för konsumenterna. Som jag har utvecklat tidigare skulle vidare vissa olägenheter för de affärsanställda otvivelaktigt följa härav. En omedelbar avveckling av affärstidsregleringen skulle också, som några remissinstanser har framhållit, i många fall kunna leda till sociala problem för affärsinnehavare som driver sina företag utan anställda eller med endast någon enstaka medhjälpare.

Med hänsyn till vad jag nu har anfört vill jag inte förorda att man — som en ganska stor grupp av remissinstanser har föreslagit — omedelbart slopar all affärstidsreglering. Däremot anser jag i likhet med utredningen och en bred remissopinion att det finns tillräckliga skäl för att nu ersätta butikstängningslagen med en friare reglering. Denna bör ges en begränsad giltighetstid, förslagsvis fem år. Vid utgången av denna tid får man på nytt pröva frågan om affärstidsregleringen skall slopas helt. Erfarenheterna av den friare regleringen och den utveckling som torde ske inom ramen för denna bör då ge en bättre vägledning för prövningen.

Jag föreslår alltså att butikstängningslagen ersätts med en lag som — i enlighet med utredningens förslag — ger ökade möjligheter till en längre affärstid och som får en giltighetstid av fem år.

Det huvudsakliga innehållet i en affärstidslag

Affärstidens längd

Utredningen

Den lag som utredningen föreslår har i huvudsak samma konstruktion som butikstängningslagen. Den innehåller sålunda en föreskrift om en vanlig affärstid. På annan tid skall butik i princip hållas stängd. En stor del av detaljhandeln skall enligt förslaget kunna tillämpa fri affärstid. Ett stort varusortiment undantas nämligen från lagens tillämpning. Avsteg från den vanliga affärstiden föreslås vidare kunna medges genom dispens.

I fråga om den vanliga affärstidens förläggning anför utredningen att enligt vad konsumentundersökningarna ger vid handen intresset för söndagsöppet inte är större än att det bör kunna tillgodoses genom lämpliga undantagsbestämmelser. Utredningen anser därför att den vanliga affärstiden inte skall omfatta sön- och helgdagar. Inget har framkommit som ger utredningen anledning att föreslå annan tidpunkt för affärstidens början än den nuvarande, dvs. kl. 8. Utredningen finner inte heller skäl för att affärstiden bör vara olika för någon av vardagarna.

Från dessa utgångspunkter finner utredningen att man bör försöka finna en stängningstid som i huvudsak tillgodoser konsumenternas inköpsbehov på den vardag, då intresset för kvällsöppet sannolikt kommer att vara störst. Med ledning av resultaten av undersökningarna av konsumenternas inköpsvanor och önskemål i fråga om affärstiden och av detaljhandelns omsättning kommer utredningen fram till att konsumenternas behov och intressen blir rimligen tillgodosedda om man väljer kl. 20 som den senaste tidpunkt då affärerna i allmänhet måste stänga. Utredningen föreslår därför att den vanliga affärstiden skall vara vardagar kl. 8—20.

Som jag nyss har sagt föreslår utredningen undantagsbestämmelser i fråga om vissa varor. Utredningen framhåller att sådana undantag är nödvändiga om man inte vill sträcka ut affärstiden så långt att en lagstiftning ter sig meningslös. En förutsättning för att det skall vara möjligt att på ett ändamålsenligt sätt dra gränsen mot det varusortiment som skall falla utanför lagens tillämpningsområde är att den föreslagna stängningstiden får gälla allmänt. Kommunerna bör redan med hänsyn härtill inte ges möjlighet att inskränka den vanliga affärstiden. Mot att ge kommunerna en sådan möjlighet talar också att affärstidsregleringen bör vara mer fri och generell än den nuvarande. Av dessa skäl bör kommunerna inte heller längre få förskjuta affärstiden. Rätt för kommunerna att generellt sträcka ut affärstiden skulle kunna leda till att lagen sattes helt ur kraft inom viss kommun. En

sådan rätt vore därför inte lämplig. Utredningen föreslår på grund härav att kommunerna inte skall få rätt att vare sig inskränka, förskjuta eller generellt förlänga den vanliga affärstiden. Däremot skall kommunerna få rätt att i särskilda fall eller för visst tillfälle medge avvikelser från den vanliga affärstiden. Till utredningens förslag härom återkommer jag i det följande.

Remissinstanserna

I remissyttrandena sätts inte i fråga att lagen skall ha en annan allmän konstruktion än butikstängningslagen, dvs. att den skall innehålla dels bestämmelser om en vanlig affärstid, dels föreskrifter om att viss handel skall undantas från lagens tillämpning, dels bestämmelser om möjlighet till dispens från den vanliga affärstiden. Endast en remissinstans, *länsstyrelsen i Kalmar län*, har avvikande mening och föreslår att dispensmöjligheten ersätts av särskilda undantagsbestämmelser i lagen.

I fråga om den vanliga affärstidens längd på vardagar och möjligheten för kommun att generellt föreskriva annan affärstid tillstyrker de remissinstanser som har yttrat sig i frågorna praktiskt taget enhälligt utredningens förslag eller lämnar förslaget utan erinran. Detta gäller både sådana remissinstanser som anser att affärstiden bör lagregleras och de som i första hand förordar att butikstängningslagen upphävs utan att ersättas med ny lagstiftning.

Endast en remissinstans, *Järvsö kommun*, föreslår en längre vanlig affärstid, nämligen till kl. 22. *Stadsfullmäktige i Borlänge* föreslår att affärstiden inskränks till kl. 13 på lördagar under månaderna maj—september. *Skånes handelskammare* sätter i fråga om det inte skulle vara lämpligt att i lag medge att affärstiden får sträckas ut till kl. 21 under tiden närmast före jul.

Rätt för kommun att inskränka den vanliga affärstiden förordas av *drättselkammaren i Landskrona*.

Mot utredningens förslag att den vanliga affärstiden inte skall omfatta sön- och helgdagar anmäler endast ett par remissinstanser avvikande mening. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* anser sålunda att den nuvarande rätten att hålla öppet på söndagar för försäljning av mejerivaror m. m. inte bör tas bort. *Skånes handelskammare* föreslår att det i lagen föreskrivs att affär får hållas öppen ett visst antal valfria söndagar om året. I övrigt tillstyrks emellertid utredningens förslag i denna del.

Föredraganden

Enligt min mening finns det goda skäl för utredningens förslag att i lagen skall föreskrivas en vanlig affärstid, dvs. en tid då butikerna i allmänhet får hållas öppna och att någon möjlighet att lokalt medge inskränkning eller förskjutning eller generell förlängning av den vanliga affärstiden inte skall finnas. Liksom praktiskt taget samtliga remissinstanser ansluter jag mig till denna principiella uppläggning av regleringen.

Vilken affärstid som bör föreskrivas beror i hög grad på vilka avsteg och undantag från denna som tillåts. Som utredningen har anfört måste sådana kunna göras. Jag biträder utredningens förslag att det skall kunna ske genom att viss handel undantas från lagens tillämpning och att möjlighet ges till dispenser från den vanliga affärstiden. Affärstiden kunde sträckas ut så långt att undantag och dispenser blev i det närmaste obehövliga. Därmed skulle man komma mycket nära ett helt oreglerat tillstånd. Som framgår av vad jag har anfört i fråga om behovet av lagstiftning är jag inte beredd att förorda ett sådant steg. Affärstiden får emellertid inte bestämmas så snävt att man med hänsyn till konsumenternas intressen tvingas att göra ett avsevärt antal undantag och medge dispenser i mycket vidsträckt omfattning. Enligt min mening har utredningen gjort en lämplig avvägning av dessa synpunkter i sitt förslag. Detta innebär att affärerna får hållas öppna kl. 8—20 på vardagar men skall hållas stängda på söndagar. Remissinstanserna har i det närmaste enhälligt godtagit förslaget. Jag förordar att det genomförs.

Lagens tillämpningsområde

Utredningen

Enligt utredningens förslag skall i princip försäljningsställe där detaljhandel bedrivs yrkesmässigt vara underkastat bestämmelserna om vanlig affärstid.

Den undantagsföreskrift som finns f. n. för öppethållande av butik i demonstrations- eller upplysningssyfte utan samband med försäljning anser utredningen olämplig. Kritik har riktats mot bestämmelsen framför allt därför att det har visat sig vara svårt att kontrollera att försäljning verkligen inte förekommer vid sådana tillfällen. Enligt utredningens mening bör de intressen som här är aktuella kunna tillgodoses genom dispenser från den vanliga affärstiden vid särskilda tillfällen för försäljning från t. ex. möbelaffärer och bilsalonger. Utredningen föreslår därför inte någon motsvarande undantagsföreskrift.

I anslutning till frågan om vilka undantag som bör göras från lagens tillämpning anför utredningen att allmänhetens intresse av att kunna göra inköp på annan tid än den vanliga affärstiden av allt att döma främst kommer att vara knutet till sådana varor som säljs från konditorier, bensinstationer, kiosker och andra mindre dagligvaruaffärer. Enligt utredningens mening behandlas sådana varor på ett konstlat sätt olika i butikstängningslagen. Så är t. ex. försäljningen av bensin resp. tidningar helt fri medan man måste ha särskilt tillstånd för att sälja frukt, choklad och cigaretter efter vanlig affärstid. Det skulle innebära en fördel att lämna all den försäljning som förekommer från sådana försäljningsställen helt fri. Därmed skulle man nämligen vinna både den rörelsefrihet som behövs för denna typ av detaljhandel

och en förenkling av lagen. Sett från ordnings- och liknande synpunkter behövs inte heller någon annan reglering än den som finns i allmänna ordningsstadgan, hälsovårdsstadgan, byggnadsstadgan och liknande. Utredningen anser också att övervägande skäl talar för att denna försäljning i princip lämnas utanför tillämpningsområdet för en ny lag. Man kan emellertid enligt utredningens mening av konkurrenshänsyn inte lämna denna del av detaljhandeln frihet att sälja vilka slag av varor som helst. Avgränsas lagens tillämpningsområde endast genom att man anger de försäljningsställen — kiosker, bensinstationer m. fl. — som lagen inte skall tillämpas på, ger man alltför stort utrymme åt skadlig konkurrens. I stället får man ange vilka varor eller varuslag som skall undantas från lagens tillämpning. Med den metoden kan man helt se bort från om varan säljs från det ena eller andra slaget av försäljningsställe. Härmed vinner man att kiosker inte främjas framför andra försäljningsställen. Utredningen finner det från flera synpunkter angeläget att man kommer bort från en sådan skev konkurrens-situation.

Utredningen föreslår således att försäljningen av ett antal varuslag undantas från lagens tillämpning — både sådana varor som f. n. faller utanför lagens tillämpningsområde och sådana som f. n. efter dispens får säljas efter den vanliga affärstidens slut. Bl. a. innebär förslaget att hela det nuvarande s. k. kiosksortimentet lämnas utanför lagens tillämpningsområde. Enligt förslaget skall dessutom några varor som inte är särreglerade i butikstängningslagen undantas. Det fria varusortimentet anges genom en mindre detaljrik uppräknning än f. n. Det föreslås att en central myndighet skall få närmare bestämma omfånget av det fria sortimentet. Med det sistnämnda förslaget vill utredningen vinna en större smidighet i lagens tillämpning och underlätta sådana ändringar i det fria varusortimentet som betingas av utvecklingen.

Remissinstanserna

Ingen remissinstans anmäler annan mening än utredningens i frågan om hur lagens tillämpningsområde bör bestämmas. Man är också ense med utredningen om att undantagsbestämmelsen om öppethållande i demonstrations- eller upplysningssyfte inbjuder till missbruk. *Skånes handelskammare* anför att en strikt tillämpning av regeln för allmänheten framstår som ett oförklarligt hårklyveri eller som en brist på smidighet från detaljhandels sida. Ingen remissinstans förordar att undantagsbestämmelsen skall vara kvar.

Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor, länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus samt Kopparbergs län, stadsfullmäktige i Linköping, Skånes handelskammare, Aktiebolaget Turitz & Co, Ahlén & Holm Aktiebolag, Sveriges grossistförbund och Folkpartiets kvinnoförbund framhåller att

kioskhandeln genom förslaget får en gynnad ställning i förhållande till den detaljhandel som blir underkastad affärstidsregleringen. *Skånes handelskammare* anser det otillfredsställande att förslaget är ägnat att stimulera till fortsatta och ofta dyrbara investeringar i anläggningar av kiosktyp eftersom en laglig reglering av butikstiderna troligen så småningom kommer att upphöra. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* delar utredningens uppfattning att den s. k. närhetsbutiken har framtiden för sig och att man inte genom en lagstiftning bör främja kiosken som försäljningsställe framför ordentligt inredda butiker. Länsstyrelsen finner emellertid att utredningens förslag att behålla affärstidsregleringen för vanliga butiker och lämna kioskhandeln helt fri mindre väl kan förenas med denna uppfattning.

Bortsett från dessa invändningar får förslaget att väsentligt utvidga kretsen av de varor som skall undantas från lagens tillämpning ett i stort sett positivt mottagande av remissinstanserna.

En grupp av remissinstanser avstyrker dock utredningens förslag eller ställer sig tveksam till förslaget från en principiell utgångspunkt. Till denna grupp hör *överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Älvsborgs, Gävleborgs, Västerbottens och Norrbottens län, länspolischefen i Norrbottens län, polis- och rikspolisstyrelserna i Stockholms, Karlstads och Arvika polisdistrikt samt stadsfullmäktige i Vänersborg*. Dessa remissinstanser pekar på att det i fråga om den handel som f. n. är underkastad dispensvång enligt 11 § 2 mom. butikstängningslagen finns möjlighet att begränsa affärstiden med hänsyn till butiksinnehavarens personliga lämplighet samt hälsovårds-, ordnings-, säkerhets- och liknande synpunkter. Möjligheterna att reglera den dispensbundna handeln enligt allmänna ordningsstadgan är begränsade bl. a. eftersom denna handel inte alltid bedrivs från allmän plats. Man befarar ordningsproblem om den handel som f. n. är dispensbunden släpps helt fri. Problemet torde enligt remissinstanserna främst bli knutna till kioskhandeln och kringföringshandeln. Man anför att ordningsstörningar ofta uppstår i samband med sådan handel. Några remissinstanser framhåller särskilt att det från trafiksynpunkt är nödvändigt att reglera denna handel. De flesta av remissinstanserna föreslår att polismyndighet eller kommun ges möjlighet att inskränka affärstiden för kioskhandel o. d. när det är nödvändigt från ordningssynpunkt. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* föreslår att bestämmelser som motsvarar dem som 11 § 2 mom. butikstängningslagen innehåller införs i de olika specialförfattningar som finns i fråga om allmän ordning o. d. *Stadsfullmäktige i Vänersborg* föreslår att lagens bestämmelser blir tillämpliga på kioskhandeln och att affärstiden för denna handel bestäms till kl. 22. Om det finns behov av att hålla kiosk öppen senare får dispens meddelas. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* anför hälsovårdssynpunkter som motiv för en tillståndsplikt för kioskhandeln. *Polis- och rikspolisstyrelsen i Arvika polisdistrikt* framhåller vikten av att man liksom f. n. är

fallet får möjlighet att pröva de personliga egenskaperna hos dem som skall driva kioskhandel.

En annan inställning till de frågor som nu har behandlats har *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* och *polischefen i Örebro polisdistrikt*. Länsstyrelsen anför att frågan i vad mån prövning skall ske av handelsidkares lämplighet hör hemma i den allmänna näringslagstiftningen. Frågor av ordningsmässig och sanitär natur regleras av ordningsstadgan, hälsovårdsstadgan och livsmedelsstadgan och bestämmelser som är meddelade med stöd av dessa författningar. Polischefen anser att det torde finnas möjligheter att komma till rätta med eventuella olägenheter från ordningssynpunkt i byggnadslagstiftningen, allmänna ordningsstadgan, lokala ordningsstadgor och förordningen om försäljning av alkoholfria drycker.

De remissinstanser som har yttrat sig om förslaget att de varor som skall undantas från tillämpningen av lagen skall fastställas i detalj av en central myndighet och således endast i stora drag avgränsas i lagen tillstyrker i allmänhet förslaget.

Föredraganden

Som utredningen har föreslagit bör som huvudregel gälla att den vanliga affärstiden skall tillämpas på detaljhandel som bedrivs yrkesmässigt. Till några frågor som hänger samman med denna bestämning återkommer jag i det följande.

I likhet med utredningen och ett stort antal remissinstanser anser jag att den nuvarande undantagsbestämmelsen för öppethållande i demonstrations- eller upplysningssyfte inbjuder till missbruk och att det är svårt att kontrollera att den tillämpas på rätt sätt. Behovet av öppethållande i sådant syfte torde minska med den utsträckta vanliga affärstiden. I den mån ett sådant behov kommer att stå kvar bör det i allt väsentligt kunna tillgodoses genom dispenser som medger även försäljning. Jag föreslår därför att undantagsbestämmelsen inte får någon motsvarighet i den nya lagen.

De undantag som måste göras från lagens tillämpning kan enligt utredningens mening av konkurrenshänsyn i allmänhet inte utformas så att handeln från vissa försäljningsställen undantas utan avseende på vilka varor som säljs. I stället måste man ange vilka varor som skall vara undantagna från lagens tillämpning. Jag delar denna uppfattning som inte heller har utsatts för någon kritik under remissbehandlingen.

Utredningens förslag att i förhållande till vad som gäller f. n. avsevärt utvidga det varusortiment som är undantaget från lagens tillämpning har enligt min mening stora förtjänster. Förslaget som bl. a. innebär att man undantar alla de särskilda varuslag som f. n. kan bli föremål för dispens kommer att medföra avsevärda lättnader från administrativa synpunkter och kan antas ge denna del av detaljhandeln väsentligt bättre möjligheter

att anpassa sin service till konsumenternas behov. Remissinstanserna ställer sig också i allmänhet positiva till förslaget.

Som några remissinstanser påpekar innebär förslaget att den prövning från bl. a. ordningssynpunkt som f. n. sker i samband med dispensgivningen enligt 11 § 2 mom. butikstängningslagen faller bort. Man menar att den prövning som kan ske i fråga om handel från försäljningsställe på allmän plats enligt 2 § allmänna ordningsstadgan i samband med upplåtelsen av försäljningsplatsen inte är tillräcklig eftersom en viss del av den handel som f. n. är dispensbunden bedrivs från enskilt område.

Prövningen enligt 11 § 2 mom. butikstängningslagen innefattar en bedömning från — förutom ordningssynpunkter — hälsovårds-, säkerhets- och liknande synpunkter. Säkerhetssynpunkterna torde i huvudsak hänföra sig till trafikförhållandena. Även näringsidkares personliga lämplighet kan beaktas. Enligt min mening bör det inte komma i fråga att genom lagstiftning om affärstiden få till stånd en prövning av näringsidkares personliga lämplighet eller av försäljningsställets lämplighet från hälsovårdssynpunkt. Sådana synpunkter synes f. ö. redan ha blivit tillräckligt beaktade i den allmänna näringslagstiftningen och hälsovårdslagstiftningen och någon självständig prövning i dessa avseenden torde i praktiken inte ha skett enligt butikstängningslagen annat än i rena undantagsfall. Annorlunda förhåller det sig emellertid med ordnings- och säkerhetssynpunkterna. Trots att sådana aldrig har anförts som skäl för reglering av affärstiden är det enligt min mening klart att frågan om affärstiden angår den allmänna ordningen. Ordnings- och säkerhetssynpunkter torde också ofta ha beaktats vid dispensprövningen.

Visserligen torde det vara sällsynt att affärstidens längd har nämnvärd betydelse för trafikens framkomlighet eller för den allmänna ordningen i övrigt. Det kan dock inte uteslutas att det från sådana synpunkter ibland kan finnas behov av att inskränka affärstiden. Frågan är då om annan lagstiftning — närmast allmänna ordningsstadgan — ger tillräckliga möjligheter härtill. Föreskrifter med stöd av allmänna ordningsstadgan kan aldrig ges i strid mot annan lagstiftning. I den mån viss handel undantas från affärstidsregleringen torde i princip föreskrifter om affärstiden inte kunna meddelas med stöd av allmänna ordningsstadgan. Emellertid synes något hinder inte finnas mot att ge sådana föreskrifter i samband med upplåtelse av försäljningsplats enligt 2 § allmänna ordningsstadgan eller i fråga om salutorg och liknande allmän försäljningsplats. På det sättet torde öppethållandet av kioskerna på allmänna platser kunna regleras med hänsyn till ordnings- och säkerhetssynpunkter. I fråga om handel som bedrivs utomhus på allmän plats och på område därintill kan polismyndigheten också enligt 8 § allmänna ordningsstadgan för särskilda fall meddela ordningsföreskrifter som innefattar inskränkning av affärstiden. Jag är emellertid angelägen att betona att inskränkningar i affärstiden med stöd

av allmänna ordningsstadgan alltid måste grundas enbart på vad den allmänna ordningen kräver. Häri ligger en väsentlig begränsning i utrymmet för sådana inskränkningar.

Från de synpunkter som nu har behandlats finns det således enligt min mening ingen anledning att motsätta sig utredningens förslag till utvidgning av det fria varusortimentet. Med hänsyn härtill och till vad jag i övrigt har anfört om förslaget tillstyrker jag detta.

Som jag har anfört redan i inledningen framhölls i direktiven till utredningen att en ny lag om affärstiden borde få en mera generell karaktär än butikstängningslagen. Utredningen har beaktat detta och framhållit att det inte kan vara lämpligt att i lagen närmare ange vilka olika varor som skall ingå i det fria sortimentet. Liksom åtskilliga remissinstanser delar jag denna uppfattning och jag föreslår i enlighet med utredningsförslaget att dessa varor endast delvis räknas upp i lagen och att de i övrigt anges genom en allmän beskrivning. Det får sedan ankomma på Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t utser att i tillämpningsföreskrifter till lagen närmare bestämma vilka varor som skall höra hit.

Dispenser

Utredningen

Genom att lämna bl. a. i stort sett hela kioskförsäljningen i alla dess nuvarande former utanför regleringen av affärstiden åstadkommer man att huvuddelen av de dispensanledningar som förekommer f. n. avskaffas, framhåller utredningen. Av detaljhandeln utanför den vanliga affärstiden kommer enligt utredningens förslag dispenser i fortsättningen bara att bli aktuella för öppethållande i demonstrations- eller upplysningssyfte samt försäljning från vissa affärer framför allt i de centrala delarna av de största städerna och tillfälligt från affärer i samband med utställning, idrottstävling eller liknande evenemang. Utredningen föreslår sålunda att dispenser skall kunna meddelas i särskilda fall eller generellt för visst tillfälle.

Befogenhet att meddela dispens skall enligt utredningsförslaget tillkomma kommun. Härigenom kommer det att bli möjligt att få till stånd en smidig anpassning av lagen till de lokala förhållandena och man får för varje kommun bara en beslutande myndighet, anför utredningen.

Syftet med förslaget att dispens skall kunna meddelas i särskilda fall är enligt utredningen främst att tillgodose intresset av att affärer i city eller i annat affärscentrum skall kunna hålla öppet längre än den vanliga affärstiden. Dispens bör kunna medges i fråga om samtliga affärer inom området, om konkurrensskäl hindrar att dispensen begränsas till en eller några affärer. Dispens kan meddelas för endast en eller två dagar i veckan. Vidare kan det bli aktuellt att medge vidgad affärstid åt en butik med varor som konsumenterna behöver dagligen och som är belägen inom ett

tättningsområdet bostadsområde långt från affärscentrum. Ett annat tänkbart fall är då en bilsalong vid särskilt tillfälle vill introducera ett nytt bilmärke eller en ny årsmodell eller då en möbelaffär vill introducera alster av en speciell arkitekt. Andra fall som hör hit är då en viss kiosk eller annat försäljningsställe med hänsyn till sin belägenhet behöver kunna sälja vissa varor fritt utöver dem som tillhör det fria varusortimentet. En kiosk vid en livligt besökt badstrand kan t. ex. få tillstånd att utom vanlig affärstid sälja också badartiklar. Genom att möjligheten att ge dispens är begränsad till särskilda fall blir det inte möjligt att ge tillstånd till utsträckt affärstid generellt för alla affärer i kommunen eller för samtliga affärer inom en och samma bransch. Det skall dessutom föreligga ett verkligt behov av utsträckt affärstid. Förutom behovet skall i varje särskilt fall prövas verkningarna i konkurrenshänseende av den längre affärstiden.

Generell dispens för visst tillfälle skall enligt utredningsförslaget kunna meddelas för en kort tidrymd som anges i beslutet. Bland situationer då det kan bli aktuellt att lämna generellt tillstånd för visst tillfälle nämner utredningen större idrottstävlingar, festspel, mässor o. d. evenemang. Också julen utgör ett sådant tillfälle då generell dispens kan meddelas.

Utredningen förutsätter att talan mot kommuns beslut i dispensärende skall föras enligt 76 § kommunallagen den 18 december 1953 (nr 753).

En ledamot av utredningen, direktören i Sveriges köpmannaförbund Tord Brotaeus, anför i ett särskilt yttrande att det bör föreligga synnerligen starkt vägande skäl för att bifalla framställning om att få hålla öppet längre än den vanliga affärstiden på vardagar och att hålla öppet på söndagar. Till stöd för sin mening anför Brotaeus att konsumenterna inte har något större, mer allmänt behov av längre affärstid än som medges f. n. Hittills har det intresse av en lämplig fördelning mellan arbetstid och fritid som finns hos dem som är verksamma inom handeln kunnat tillgodoses på ett rimligt sätt, fortsätter Brotaeus. Det har bidragit till att svårigheterna att få fullgod arbetskraft till handeln har minskat. Det är angeläget att möjligheten att i framtiden få väl kvalificerad arbetskraft tillgodoses. Denna möjlighet minskar i den mån affärstiden sträcks ut. En utsträckning av affärstiden skulle också med hänsyn till konstruktionen av löneavtalen inom handeln innebära en uppenbar risk för högre detaljhandelspriser, framhåller Brotaeus vidare. En sådan utveckling skulle drabba även de konsumenter som inte anlitar butikerna under den utsträckta affärstiden. Brotaeus framhåller slutligen att denna risk är av betydelse även för den allmänna samhällsutvecklingen, främst för en fortsatt kostnadsinflation.

Remissinstanserna

Åtskilliga remissinstanser avstyrker eller anför betänkligheter mot förslaget att rätten att meddela dispens skall tillkomma kommunerna och att endast kommunalbesvär skall få föras i dispensärenden, nämligen *kom-*

merskollegium, överståthållarämbetet, flera länsstyrelser, kommuner och handelskammare, Sveriges grossistförbund, Tobakshandlarnas riksförbund och Aktiebolaget Svenska pressbyrån. Man förordar att länsstyrelse eller annan statlig myndighet i stället får pröva dessa ärenden. I några fall föreslås att om kommun skall få meddela dispens dess beslut skall underställas länsstyrelsen för prövning och fastställelse. I huvudsak samma remissinstanser som nu har nämnts ställer sig negativa till förslaget att endast kommunalbesvär skall få föras mot beslut i dispensärenden. *Kommerskollegium* gör ett representativt uttalande i frågan om vilket organ som bör pröva dessa ärenden. I kollegiets yttrande heter det att det är angeläget att bedömningen av dispensärendena blir så enhetlig som möjligt vilket inte blir fallet om ärendena skall prövas av kommun. Vidare anför kollegiet att kommun vanligen saknar förutsättningar för att bedöma de invecklade ekonomiska problem som anmäler sig i frågan. Länsstyrelserna har i stället de bästa förutsättningarna. *Stockholms handelskammare* anser att det i Storstockholmsområdet skulle leda till orimliga konsekvenser om dispensprövningen lades på de olika kommunerna. I fråga om formen för besvär anför remissinstanserna i stort sett samma synpunkter som återfinns i det yttrande som *länsstyrelsen i Uppsala län* har lämnat. Där heter det att man genom kommunalbesvär inte kan få till stånd en tillräckligt allsidig prövning av ärendena. Så torde t. ex. ställningstagandet i fråga om konsumentbehovet knappast kunna angripas genom kommunalbesvär, framhåller länsstyrelsen. Besvärsrätt vid kommunalbesvär tillkommer vidare endast medlem i den kommun som har prövat dispensärendet. Länsstyrelsen förordar därför att en besvärsbestämmelse tas in i lagen så att reglerna om förvaltningsbesvär blir tillämpliga. Några av remissinstanserna anser att besvär i sista instans bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* och *Sveriges kioskägares riksförbund* tillstyrker förslaget att lägga dispensprövningen på kommunerna. *Riksförbundet* anför dock viss tveksamhet mot förslaget med hänsyn till kommunala engagemang i kioskföretag. *Centerns kvinnoförbund* hälsar förslaget till decentralisering av dispensprövningen med tillfredsställelse. *Drätselkammaren i Eskilstuna* anför viss tvekan mot förslaget från rättssäkerhetssynpunkt men förklarar sig inte vilja avstyrka det.

Länsstyrelsen i Norrbottens län, Skånes och Karlstads handelskammare, Handelsanställdas förbund, omkring tio kommuner, Sveriges leg. optikers riksförbund och Sveriges urmakare- och optikerförbund anser att dispenser bör meddelas mycket restriktivt. Dessa remissinstanser anknyter i allmänhet till det särskilda yttrandet. Av motsatt uppfattning är bl. a. *styrelsen för KF*. I dess yttrande heter det att dispenser bör meddelas liberalt. Styrelsen är av den bestämda uppfattningen att behovet av att hålla öppet utöver vanlig affärstid kommer att öka och att det därför är mycket angeläget att dispensrätten utnyttjas. Det är på grund av denna rätt som sty-

relsen över huvud taget anser sig kunna tillstyrka hela lagförslaget. Skulle det visa sig att dispensrätten utnyttjas restriktivt, vilket skulle göra det omöjligt att anpassa affärstiden efter konsumentbehoven, måste hela frågan angående lagstiftning om affärstiden prövas om, anför styrelsen.

Föredraganden

Som framgår av vad jag tidigare har anfört har jag avsett att bestämma den vanliga affärstiden så att endast ett någorlunda rimligt antal dispenser från denna skall behöva medges. Förslaget att en väsentligt större del av detaljhandeln skall falla utanför lagens tillämpning än f. n. har också bl. a. syftat till att minska behovet av dispenser. Ett visst behov därav kommer ändå att kvarstå med den utformning av lagen som jag har förordat.

Frågan vilket organ som bör handha dispensprövningen är föremål för delade meningar mellan utredningen, som velat lägga prövningen på kommunen, och ett stort antal remissinstanser, som ansett prövningen böra tillkomma ett statligt organ, främst länsstyrelsen.

Som jag har anfört tidigare bör frågor om affärstidens längd i första hand bedömas med utgångspunkt i konsumenternas intresse. En riktig bedömning av dispensfrågorna kräver därför främst kännedom om vilka vanor och behov som konsumenterna i orten har. Den bästa kännedomen härom finns otvivelaktigt hos de kommunala organen. Några remissinstanser har pekat på att det kan finnas risk för bristande enhetlighet vid tillämpningen om prövningen läggs hos kommunerna. Vad man här främst syftar på torde vara att praxis inte lämpligen bör skifta mellan kommuner som tillsammans bildar ett näringsgeografiskt sammanhängande område. Jag utgår emellertid från att sådana kommuner i samarbetsnämnderna i kommunblocken eller i annan ordning kommer att verka för att enhetliga normer följs vid dispensprövningen. Av de skäl som jag nu har anfört biträder jag utredningens förslag att beslutanderätten i dispensfrågorna läggs på kommunerna.

En begränsning i kommuns befogenhet att meddela dispens följer av att kommun, som jag har förordat tidigare, inte skall ha rätt att generellt sträcka ut affärstiden för hela kommunen. Dispens kan således inte medges för alla affärer i kommunen eller för alla affärer inom en viss bransch såvida inte dispensen avser endast vissa dagar. Frågan om dispens bör meddelas skall bedömas i första hand med hänsyn till konsumenternas intresse. För att dispens skall medges måste det kunna antas att det finns ett utbrett önskemål om utsträckt affärstid. Men är det fallet bör dispens inte heller få vägras. Det lär inte vara möjligt att undvika att dispensgivningen i viss mån kan komma att påverka konkurrenssituationen mellan olika företag. Självfallet får emellertid dispens inte medges i syfte att främja en viss näringsidkare eller en grupp av sådana eller för att ställa företagare inom kommunen i ett särskilt gynnsamt konkurrensläge i förhållande till företagare i en angränsande kommun.

Under remissbehandlingen har framhållits bl. a. att man genom kommunalbesvär inte skulle kunna få en tillräckligt allsidig överprövning av kommuns beslut i dispensärende. Med hänsyn härtill förordar jag att förvaltningsbesvär skall få anföras över dessa beslut.

Specialmotivering

Lagens rubrik

Utredningen föreslår att lagen skall kallas affärstidslag. Mot den nuvarande benämningen kan invändas att butik är ett ord som används ganska sällan i modernt språk. Det för vidare tankarna närmast till ett mindre försäljningsställe. Visserligen brukar varken de allra största försäljningsstäl-
lena — t. ex. varuhusen — eller de mindre — t. ex. kioskerna — kallas för affärer. Detta ord har vidare vid sidan av betydelsen försäljningsställe en annan betydelse. I lagens rubrik är dock uttrycket affär att föredra framför butik. Affärstid är ett uttryck som redan används i butikstängningslagen och det täcker i stort vad lagen skall reglera. Jag tillstyrker därför förslaget till lagrubrik.

1 §.

Butikstängningslagens bestämmelser knyts till begreppet butik. Detta definieras närmare i lagen. Enligt en särskild föreskrift skall bestämmelserna även tillämpas på detaljhandel som bedrivs på annat ställe än i butik (framför allt s. k. kringföringshandel). Med butik jämställs rakstuga, frisersalong och fotografiateljé. Även i utredningsförslaget knyts bestämmelserna till ett begrepp som definieras i lagen, nämligen affär. Någon särbestämmelse för kringföringshandel föreslås inte. Kringföringshandel anses i definitionen vara affär. Vidare föreslås att rak- och frisersalong samt fotografiateljé inte längre skall omfattas av lagens bestämmelser. Dessa rörelser bör enligt utredningen utan olägenhet kunna medges denna större frihet på grund av den utvidgning av den vanliga affärstiden som har föreslagits.

En nackdel med den teknik för att ange lagens tillämpningsområde som används i butikstängningslagen och även av utredningen är att man vid definition av ordet butik eller affär tvingas att avlägsna sig mycket långt från vanligt språkbruk. Jag föreslår att lagens tillämpningsområde i stället bestäms genom att i lagen i första hand anges på vilken verksamhet — yrkesmässig detaljhandel — som bestämmelserna om affärstiden skall tillämpas. Till denna regel bör knytas ett förbud att hålla försäljningsställe för sådan handel öppet under annan tid. Jag avser inte att härmed få till stånd någon ändring i sak i vad som gäller f. n. I fråga om innebörden av gällande rätt i denna del vill jag hänvisa till prop. 1939: 96 s. 161.

Mot förslaget att affärstiden för rak- och frisersalonger samt fotografiateljéer inte längre skall regleras i lagen har invändningar rests från ett par håll under remissbehandlingen. LO pekar på att arbetstidslagen för detaljhandeln är tillämplig på dem som är anställda inom sådan rörelse och för-

ordrar att tillämpningsområdet blir detsamma för de båda lagarna. *Svenska frisörföreningen* vill att rörelse inom dam- och herrfrisörs- samt fotvårds- och skönhetsvårdsbranscherna skall falla inom lagens tillämpningsområde. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* hälsar däremot förslaget med tillfredsställelse och föreslår för sin del också att man öppnar möjlighet att i dessa rörelser fritt sälja de varor som brukar finnas till försäljning där.

Enligt min mening kan det medföra både gränsdragnings- och övervakningsproblem om lagen inte blir tillämplig på frisersalonger och fotografiateljéer, eftersom man inom dessa rörelser ofta även bedriver detaljhandel. Med hänsyn härtill och till vad som har sagts under remissbehandlingen förordar jag att affärstidsregleringen skall gälla också dessa rörelser oavsett om man där i det enskilda fallet bedriver någon försäljning.

I butikstängningslagen föreskrivs att utan hinder av lagens bestämmelser om affärstid kund som har kommit in i butik under affärstid får betjänas och vara som har sålts under affärstid får lämnas ut eller sändas i väg efter affärstidens slut. Att denna frihet skall finnas torde ligga i sakens natur. Som utredningen också har anfört synes sådan föreskrift därför inte behövas.

2 §.

Som jag har anfört i den allmänna motiveringen föreslår jag att från lagens tillämpning undantas i huvudsak den handel som är undantagen från butikstängningslagens tillämpning, större delen av den handel som nu är dispensbunden och därutöver handel med vissa varor som f. n. inte kan säljas på annan tid än den vanliga affärstiden.

Första stycket

Punkt 1—4

I likhet med vad som gäller f. n. föreslår jag att försäljning från apotek, från automatapparat och på trafikmedel till resande samt viss försäljning som lantbrukare, trädgårdsodlare och fiskare bedriver skall falla utanför lagens tillämpningsområde.

Utredningen föreslår en viss liberalisering av automathandeln. De ganska invecklade regler om var automatapparat får vara uppsatt som finns i butikstängningslagen kan enligt utredningens mening utan olägenhet undvaras. Det enda krav som utredningen föreslår skall upprätthållas är att apparaten är av godkänd typ.

Förslaget har avstyrkts av endast en remissinstans, *Tobakshandlarnas riksförbund*. Förbundet befarar att den föreslagna friheten för automathandeln skall medföra att automatapparater sätts upp i anslutning till tobaksbutiker och andra servicebutiker av andra än butiksinnehavarna. En sådan utveckling skulle vara mycket otillfredsställande från konkurrenssynpunkt.

Enligt min mening finns det med den utsträckning av affärstiden som jag förordar inte längre tillräckliga skäl för den ingående reglering av automat-

handeln i fråga om uppsättningsplats som gäller f. n. Jag tillstyrker därför utredningens förslag.

Julgransförsäljning som är undantagen från butikstängningslagens tillämpning tillsammans med bl. a. lantbrukares försäljning bör fortfarande kunna ske fritt. Till den undantagsbestämmelse som behövs härför återkommer jag i det följande.

För övrigt föreslår jag i denna del ingen ändring i förhållande till gällande rätt.

Punkt 5

Några remissinstanser, *länsstyrelsen i Hallands län, Svenska stadsförbundet* samt *drättselkamrarna i Malmö och Oxelösund*, anser att besvärliga problem kan uppstå för torghandeln, om kommunen inte längre skall få inskränka den vanliga affärstiden. Man pekar på att det med hänsyn till bl. a. trafiksynpunkter inte är lämpligt att torghandel får bedrivas så länge som den föreslagna affärstiden. Svårigheter att hinna göra torgen rena talar också för att affärstiden måste kunna begränsas. I något yttrande sägs att det över huvud taget bör vara en kommunal angelägenhet att bestämma hur länge salutorg får användas för sitt ändamål.

De synpunkter som sålunda har kommit fram under remissbehandlingen finner jag böra beaktas och jag föreslår med hänsyn härtill att försäljning från salutorg och liknande allmän plats som i vederbörlig ordning har upplåtits för försäljningsändamål skall undantas från lagens tillämpning. Syftet med detta undantag är således inte i och för sig att ge tillfälle till längre försäljningstid i dessa fall utan att helt lägga i kommunernas händer att bestämma affärstiden för torghandeln. Det måste förutsättas att kommunerna därvid beaktar även ordningssynpunkterna.

Punkt 6

Visning av konstverk som inte är till salu är inte detaljhandel och verksamheten faller därför utanför lagens tillämpningsområde. Konstutställning bör emellertid liksom f. n. få ske även på annan tid än vanlig affärstid även om de utställda verken är till salu. Och som utredningen framhåller bör man på detta liksom på andra områden undvika att ha skilda bestämmelser om visning och försäljning. En särreglering av försäljning av konst synes därför behövas. Sådan verksamhet omfattar ofta samtidigt alla de arter av konst som det här kan vara fråga om, nämligen alster av bildkonst — dvs. tavlor, skulpturer o. d. — konsthantverk och konstindustri. Därför bör konstarterna behandlas lika.

Det förekommer inte sällan att konstverk — särskilt alster av konsthantverk och konstindustri — säljs i affärer med ett blandat varusortiment, t. ex. varuhus, antikaffärer och antikvariat. Om man helt undantog försäljning

av konst från lagens tillämpning skulle man därför otillbörligt gynna specialaffärer i branschen.

Utredningen föreslår att konstutställning som hålls i lokal som har ställts i ordning för ändamålet skall undantas från lagens tillämpning även om försäljning av de utställda verken förekommer. Däremot skall lagen tillämpas på affär för försäljning av konst även om den hålls öppen endast för visning. Med utställningslokal menar utredningen antingen museum e. d. permanent lokal eller lokal som har upplåtits särskilt för utställningsändamål. De tillämpningsföreskrifter som behövs för att göra gränsdragningen skall enligt utredningens förslag meddelas av myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer.

För min del förordar jag en undantagsbestämmelse som ger frihet från lagregleringen om affärstiden åt sådan verksamhet som har till syfte att ge allmänheten tillfälle att se konst oavsett om man har för avsikt att göra inköp eller inte. Museer och konstgallerier faller självfallet inom det fria området medan antikvariat och antikaffärer som håller konst till salu inte hör dit. Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer bör få utfärda närmare föreskrifter om vilken verksamhet som skall vara undantagen och de övriga föreskrifter som kan behövas för tillämpningen av undantagsbestämmelsen.

Punkt 7

Butikstängningslagens bestämmelse att bl. a. försäljning av lagad mat samt bageri- och konditorivaror skall falla utanför lagens tillämpningsområde under förutsättning att försäljningen sker från ordnad restaurang-, kafé- eller konditorirörelse har enligt utredningen medfört tillämpningsproblem. Utredningen anser att dessa beror på svårigheten att avgöra vilka företag som driver serveringsrörelse i egentlig mening och under förhållanden som är godtagbara från hälsovårdssynpunkt. Utredningen föreslår en motsvarande undantagsbestämmelse i fråga om sådana varor. Som förutsättning för att försäljningen skall undantas från lagens tillämpning anges i utredningsförslaget att försäljningen sker i anslutning till ordnad serveringsrörelse. För att säkerställa en riktig tillämpning föreslår utredningen att myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer skall i särskilda tillämpningsföreskrifter ange vad som fordras för att ordnad serveringsrörelse skall anses föreligga. Som minimikrav bör enligt utredningen gälla att det i anslutning till serveringslokaler finns ett kaffekök som har godkänts av hälsovårdsmyndigheterna.

Arbetskyddsstyrelsen anser att förslaget är ägnat att medföra bättre förhållanden än f. n. *Sveriges bageriödkareförening* menar att både bestämmelsen i butikstängningslagen och den föreslagna innebär en diskriminering av vissa företag. Numera är servering på stället inte längre det väsentliga för de flesta s. k. serveringskonditorierna. Försäljning för avhämtning har kommit att spela en alltmer framträdande roll. Det är därför naturligt att s. k. butiksbagerier eller handelskonditorier har försökt att vidta åtgärder för att

komma i samma konkurrensläge som serveringskonditorierna, t. ex. genom att förse lokalerna med primitiva anordningar för servering. Det är enligt föreningens mening inte rimligt att upprätthålla den gränsdragning som gäller f. n. på detta område. Föreningen anser i vart fall att utredningen har angett det krav som skall ställas för att ordnad serveringsrörelse skall anses föreligga för snävt. Föreningen pekar vidare på att en stor del av bageriproduktionen numera avsätts genom den vanliga detaljhandeln. En affärstidsreglering ställer de vanliga detaljhandelsbutikerna i ett sämre konkurrensläge än de bagerier och konditorier som bedriver serveringsrörelse.

I likhet med utredningen anser jag att det såsom f. n. är fallet bör vara tillåtet att på annan tid än vanlig affärstid sälja lagad mat samt bageri- och konditorivaror på näringsställen som tillhandahåller sådana huvudsakligen för att förtäras på stället. Att upprätthålla ett förbud häremot skulle te sig egendomligt och f. ö. knappast vara möjligt. Av konkurrenshänsyn kan man emellertid särskilt i fråga om konditorier och bagerier inte tillåta att försäljning sker fritt från alla företag i dessa branscher. En gränsdragning måste ske mot sådana företag som inte bedriver någon verklig serveringsrörelse eller som bedriver sådan i endast förhållandevis mycket ringa omfattning. Undantagsbestämmelsen bör därför tillämpas endast på ordnad serveringsrörelse. Kräver konsumentintressena att annat företag håller öppet utöver vanlig affärstid finns möjligheten att medge dispens från affärstiden.

Hur den gränsdragning som måste ske skall göras är knappast, enligt vad erfarenheterna av butikstängningslagens tillämpning torde visa, möjligt att i detalj ange i lagen. Denna uppgift bör därför anförtros åt Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t utser.

Med lagad mat avses mat i huvudsakligen sådant skick som det i vilken maten hålls tillhanda i serveringsrörelsen. Med denna bestämning får man en naturlig avgränsning mot varor som säljs i vanliga detaljhandelsföretag.

Andra stycket

Utöver de undantag som hittills har behandlats föreslår utredningen att ett stort antal varor undantas från lagens tillämpning. Förutsättningen för att dessa varor skall få säljas fritt är enligt utredningsförslaget att de säljs antingen i samband med serveringsrörelse eller visning av konst eller att de säljs utan samband med annan verksamhet, dvs. annan handel över huvud taget.

Arbetskyddsstyrelsen anser att från ett försäljningsställe där sådana varor säljs som är undantagna från lagens tillämpning inte heller andra varor bör få säljas under vanlig affärstid. En sådan ordning skulle emellertid enligt min mening knappast vara lämplig. I många fall förekommer att t. ex. ett varuhus har en särskild avdelning för kioskvaror. Efter affärstidens slut får allmänheten tillträde endast till denna avdelning. Även på annat sätt kan man tänka sig att det skapas garantier för att försäljningen efter affärstidens

slut begränsas till det fria varusortimentet. Som utredningen har föreslagit bör det ges närmare bestämmelser härom i tillämpningsföreskrifterna till lagen.

De varor som utredningen föreslår skall få säljas fritt är till en början vissa varor som särskilt anges i lagen, nämligen tryckta skrifter, tobaksvaror med tillbehör, blommor, drivmedel och tillbehör till motorfordon.

I fråga om tryckta skrifter anför utredningen att dessa, som f. n. delvis är undantagna från lagens tillämpning och delvis efter dispens får säljas utom affärstiden, nu bör kunna släppas helt fria.

Sveriges köpmannaförbund och *Handelskammaren i Karlstad* anser att det skulle medföra en mycket otillfredsställande konkurrenssituation för den egentliga bokhandeln om tryckta skrifter helt undantogs från regleringen. Specialaffärer för enbart böcker skulle nämligen därigenom få ett försteg. Dessa remissinstanser kan inte finna något bärande skäl för en sådan ordning.

Som jag skall återkomma till förordar utredningen att skrivmateriel undantas från lagens tillämpning. Om så sker blir i stort sett hela bokhandelsortimentet fritt. Skulle någon bokhandel föra även andra varor kan försäljningslokalen för dessa avskärmade efter affärstidens slut eller också kan dispens medges för varorna. Den vanliga bokhandeln behöver således inte ställas i sämre konkurrensläge än specialaffärerna inom branschen. I själva verket torde den nuvarande ordningen vara mer ogynnsam i konkurrenshänseende eftersom böcker f. n. får säljas efter dispens tillsammans med andra varor ur kiosksortimentet från vilket försäljningsställe som helst. Jag tillstyrker därför utredningens förslag i denna del.

Förslaget att tobaksvaror med tillbehör skall få säljas fritt har inte mött någon kritik under remissbehandlingen. Jag tillstyrker förslaget. I den mån särskilda bestämmelser om vad som skall anses vara tillbehör behövs får sådana tas in i tillämpningsföreskrifterna.

I fråga om blommor samt drivmedel och tillbehör till motorfordon anför utredningen att konsumenternas behov av att få köpa dessa varor på annan tid än vanlig affärstid är så starkt att affärstiden för dessa varor rimligen bör vara helt fri. F. n. är affärstiden i fråga om drivmedel och vissa tillbehör helt fri medan blommor får säljas utom affärstiden efter dispens.

Sveriges köpmannaförbund och *Blomsterhandlarnas riksförbund* avstyrker förslaget i fråga om blommor och *Sveriges bensinhandlares riksförbund* i fråga om bensin m. m. Man anför att det skulle innebära en alltför stor press på de enskilda näringsidkarna om affärstiden blev helt fri. I stället förordar man ett begränsat öppethållande på annan tid än vanlig affärstid. Någon form av jourtjänst kunde anordnas.

Om bensinhandeln släpps fri vill *Sveriges bensinhandlares riksförbund* att

försäljningen av andra varor blir så fri som möjligt. *Motorbranschens riksförbund* säger i fråga om tillbehör till motorfordon att detta begrepp inte bör ges en vidsträcktare innebörd än att en konkurrens på lika villkor mellan olika distributionsformer säkerställs.

Enligt min mening kan det knappast komma i fråga att nu införa en affärstidsreglering av en vara som efterfrågas så allmänt dygnet om som drivmedel till motorfordon o. d. Resultatet av konsumentundersökningarna visar att konsumenternas behov av att kunna köpa blommor på kvällar och söndagar är så stort att även handeln av denna vara bör släppas fri. F. n. faller utanför lagens tillämpningsområde andra varor än drivmedel om de är nödvändiga för att föra motorfordon. Som utredningen har anfört är det synnerligen svårt att i varje särskilt fall avgöra om en vara är nödvändig för detta ändamål eller inte. I stället bör, som utredningen har föreslagit, undantas tillbehör till motorfordon. Vilka varor som skall anses höra hit får anges närmare i tillämpningsföreskrifterna. Därvid får en avvägning ske av konsumenternas intresse och hänsynen till konkurrensen med annan handel inom branschen.

Vidare föreslår utredningen att flera varuslag som i lagen anges endast genom en allmän beskrivning — varor som är av sådant slag att allmänheten bör kunna köpa dem även under annan tid än vanlig affärstid — skall undantas från lagens tillämpning. Vilka varor som skall höra hit bör enligt utredningen anges i tillämpningsföreskrifterna. Utredningen presenterar ett förslag som uppftar de varor som enligt utredningen lämpligen bör undantas i denna ordning. Förslaget innehåller *dels* portioner av mat som har värmts eller grillats på stället och tillbehör till sådan mat, *dels* julgranar samt ballonger och andra smärre leksaker — dvs. varor som är undantagna från butikstängningslagens tillämpning — *dels* vissa varor som i stort sett motsvarar det nuvarande kiosksortimentet, nämligen glass, konfektyrer, alkoholfria drycker, frukt, produkter av frukt, honung, kex, toalettartiklar, skrivmateriel, vykort, film, souvenirer och tändstickor.

I denna del vill jag anföra endast vissa allmänna synpunkter. Om man gav det fria sortimentet väsentligt större omfattning än det nu har på grund av undantagen i butikstängningslagen eller dispenser med stöd av denna skulle de som säljer det fria sortimentet få en starkt gynnad ställning i förhållande till andra detaljhandlare. Det kan inte uteslutas att skadeverkningar skulle uppstå härav. I likhet med utredningen anser jag att konsumentönskemålen bör kunna tillgodoses på ett lämpligt sätt utan väsentlig ökning av det nuvarande fria sortimentet. Härtill kommer att man, som skall utvecklas närmare under 3 §, kan tillgodose särskilda konsumentintressen dispensvägen.

3 §.

Som jag har anfört tidigare föreslår jag att den vanliga affärstiden skall vara vardagar kl. 8—20 och att kommun skall ha möjlighet att medge dispens från denna tid. Befogenheten att medge dispens begränsas av att kommun inte får generellt utsträcka affärstiden för hela kommunen. Dispens kan emellertid medges för enstaka företag eller grupper av företag för en begränsad tid, för viss veckodag eller för hela året. Vidare kan dispens medges mer generellt för företag inom kommunen om dispensen begränsas till enstaka tillfällen, t. ex. någon eller några söndagar, eller viss kortare tid, t. ex. veckorna före jul. Dispens kan också avse rätt för visst företag att utöver den vanliga affärstiden sälja varuslag som inte ingår i det fria sortimentet enligt 2 § andra stycket. De principer som jag nu har angett bör komma till uttryck genom en föreskrift att dispens skall medges för särskilt fall. Vilka förutsättningar som i övrigt bör gälla för att dispens skall medges har jag redan berört i den allmänna motiveringen. Jag föreslår att dessa anges i lagtexten genom en föreskrift att kommun skall medge längre affärstid om det är påkallat med hänsyn till allmänhetens intresse.

Utredningen synes ha förutsatt att kommunens fullmäktige skall besluta i dessa frågor. Under remissbehandlingen har förslaget i denna del mött viss kritik. *Överståthållarämbetet, flera länsstyrelser och kommuner samt Svenska kommunförbundet* finner sålunda den ordning som har förutsatts opraktisk med hänsyn bl. a. till att fullmäktigförsamlingarna i allmänhet sammanträder ganska sällan medan dispensärendena ofta kan kräva snabb handläggning. Enligt min mening skulle det innebära den mest ändamålsenliga ordningen att dispensfrågorna avgörs av kommunens styrelse eller, efter uppdrag av fullmäktige, av en nämnd. Jag förordar därför en lösning i enlighet härmed.

Som utredningen har anfört bör kommun bereda de intressenter och myndigheter som berörs av beslut om förlängd affärstid tillfälle att yttra sig i ärendet. Enligt utredningens mening bör det vara beroende av beslutets karaktär hur långt kommunen skall sträcka sig i detta avseende. Närmare bestämmelser härom bör meddelas i tillämpningsföreskrifterna. Jag delar utredningens uppfattning och jag föreslår således att någon bestämmelse i ämnet inte tas in i lagen.

4 §.

I det föregående har jag föreslagit att Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer skall meddela föreskrifter om lagens tillämpning i flera avseenden. Bl. a. skall det fria varusortimentet fastställas i detalj i denna ordning.

Utredningen — som föreslår att tillämpningsföreskrifterna meddelas av en central myndighet — anför att arbetarskyddsstyrelsen f. n. har uppgifter av liknande art och förordar att uppgiften läggs på styrelsen.

Arbetskyddsstyrelsen, kommerskollegium och SAF avstyrker förslaget. Enligt dessa remissinstansers mening är styrelsen inte det organ som är bäst lämpat för uppgiften. Styrelsen anför själv härom.

Enligt styrelsens mening kommer de uppgifter, som föreslås ankomma på den föreslagna myndigheten, att sträcka sig väsentligt över den befattning som styrelsen för närvarande har att taga med gällande lag. De av utredningen angivna uppgifterna att med bindande verkan fastställa visst varusortiment för fritidshandeln och att utfärda tillämpningsföreskrifter till lagen fordrar enligt styrelsens mening att myndigheten har möjlighet att kontinuerligt följa utvecklingen inom detaljhandeln och för sådant ändamål företager eller låter företaga vissa utredningar. Styrelsen saknar resurser för att åtaga sig ett sådant uppdrag och anser det vidare i hög grad tveksamt om uppdraget bör läggas på styrelsen, vars befattning med butikstängningslagen i det närmaste helt faller utanför styrelsens egentliga ämbetsområde, arbetskyddet. — Styrelsen anser, att de föreslagna uppgifterna lämpligen bör anförtros åt annat ämbetsverk eller överlämnas till en direkt under Kungl. Maj:t sorterande nämnd.

Handelsanställdas förbund har inget att erinra mot att arbetskyddsstyrelsen får ta hand om ifrågavarande uppgifter. *Tobakshandlarnas riksförbund* anser styrelsen synnerligen lämplig för ändamålet.

För egen del vill jag anföra följande synpunkter på frågan vilken myndighet som bör utfärda tillämpningsföreskrifter till lagen, om denna uppgift inte skall fullgöras av Kungl. Maj:t. Jag har förståelse för den kritik mot utredningens förslag i denna del som har kommit fram. F. n. skall arbetskyddsstyrelsen yttra sig i frågor om butikstängningslagen är tillämplig på viss verksamhet eller i andra frågor om lagens tillämpning. Flera av de uppgifter som styrelsen skulle få enligt förslaget skiljer sig onekligen väsentligt från de uppgifter styrelsen har enligt butikstängningslagen och från dess verksamhet i övrigt. Styrelsens erfarenhet från butikstängningslagens tillämpning måste dock vara av stort värde för att lösa de föreslagna nya uppgifterna. I avvaktan på en slutlig prövning av frågan om affärstidsregleringen skall bestå synes det vidare mindre rationellt att flytta över uppgifterna på en annan myndighet. Skall Kungl. Maj:t inte meddela tillämpningsföreskrifterna bör Kungl. Maj:t äga bestämma vilken myndighet som skall ha uppgiften. Jag är f. n. inte beredd att förorda någon annan än arbetskyddsstyrelsen men anser att det bör övervägas om inte styrelsen vid handläggningen av ärendena i fråga skall ha en särskild sammansättning med företrädare för de intressen som här är berörda.

5 §.

För förseelse mot butikstängningslagen är påföljden dagsböter eller, i fråga om en särskild ordningsförseelse, penningböter. Jag föreslår att påföljden för brott mot den nya lagen blir dagsböter. Enligt uttrycklig bestämmelse i butikstängningslagen vilar ansvaret för lagens efterlevnad på näringsidkaren utom i vissa fall som är särskilt reglerade då ansvaret i stället vilar

på föreståndaren för rörelsen. Det torde inte vara nödvändigt att i den nya lagen föra in direkta bestämmelser om vem som har det straffrättsliga ansvaret. Av allmänna straffrättsliga regler torde nämligen följa att ansvaret för brott varom här är fråga vilar på i första hand innehavaren av rörelsen eller på någon eller några personer i företagsledningen. Undantagsvis torde ansvaret i stället kunna läggas på exempelvis en affärsföreståndare som självständigt leder verksamheten vid visst försäljningsställe.

6 §.

Som jag har sagt tidigare föreslår jag att förvaltningsbesvär skall få införas över kommuns beslut i dispensärende. En bestämmelse härom bör införas i denna paragraf. Besvär bör få införas, över det kommunala organets beslut hos länsstyrelsen och över länsstyrelses beslut hos Kungl. Maj:t i statsrådet.

Övergångsbestämmelser

Lagen bör träda i kraft den 1 januari 1967. Samtidigt bör butikstängningslagen upphöra att gälla. Därmed upphör också de beslut om kommunala avvikelser och tillstånd till utsträckt affärstid som har meddelats med stöd av butikstängningslagen. Med hänsyn till den nya lagens bestämmelser torde detta sakna praktisk betydelse för andra beslut än dem som kan ha meddelats med stöd av 11 § 3 mom. 4 butikstängningslagen eller med stöd av 12 § samma lag. Innan kommun har hunnit ta ställning till frågan om dispens i sådana fall som avses i dessa lagrum bör de gamla tillstånden gälla. Det torde vara tillräckligt att de gäller sex månader efter lagens ikraftträdande. Jag föreslår en övergångsbestämmelse härom.

Som jag har anfört tidigare bör lagen gälla under fem år, dvs. t. o. m. den 31 december 1971.

Hemställan

I enlighet med vad jag nu har anfört föreligger ett inom inrikesdepartementet upprättat förslag till

affärstidslag, vilket torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 2*.

Jag hemställer att lagrådets utlåtande över förslaget måtte för det i 87 § regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Kungl. Höghet Regenten.

Ur protokollet:
Ingemar Reimer

Affärstidsutredningens förslag

till

Affärstidslag

1 §.

Affär må hållas öppen för allmänheten vardagar från kl. 8 till kl. 20.
Med affär förstås försäljningsställe, där detaljhandel bedrivs yrkesmässigt.

2 §.

Från lagens tillämpning är undantagen

- 1) försäljning från apotek;
- 2) försäljning från automatapparat av typ som godkänts av myndighet som Konungen bestämmer;
- 3) försäljning på trafikmedel;
- 4) försäljning som lantbrukare, trädgårdsodlare eller fiskare i ringa omfattning bedriver med egna lantmanna- eller trädgårdsprodukter eller fisk av egen fångst;
- 5) försäljning i utställningslokal av bildande konst och reproduktioner härav samt alster av konsthantverk och konstindustri i samband med visning av konstverken;
- 6) försäljning i anslutning till ordnad serveringsrörelse av lagad mat samt bageri- och konditorivaror; samt
- 7) försäljning utan samband med annan verksamhet än som avses i 5) eller 6) av tryckta skrifter, tobaksvaror med tillbehör, blommor, drivmedel, tillbehör till motorfordon och andra liknande varor av sådant slag att allmänheten bör kunna köpa dem även under annan tid än som angives i 1 §.

3 §.

Kommun må i särskilda fall lämna tillstånd till öppethållande utöver den tid som angives i 1 §.

Sådant tillstånd må lämnas även generellt för visst tillfälle.

4 §.

Det ankommer på myndighet som Konungen bestämmer att fastställa vilka varor som enligt 2 § 7) skola undantagas från lagens tillämpning och att i övrigt meddela tillämpningsföreskrifter till lagen.

5 §.

Den som bedriver detaljhandel i strid mot denna lag eller föreskrift som meddelats med stöd av lagen dömes till dagsböter.

Denna lag träder i kraft den _____ då butikstängningslagen den 21 juli 1948 (nr 608) skall upphöra att gälla.

Förslag
till
Affärstidslag

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Yrkesmässig detaljhandel får bedrivas endast under tid som medges i denna lag (*affärstid*) eller med stöd av lagen. Försäljningsställe för sådan handel samt frisersalong och fotografiateljé få icke hållas öppna under annan tid.

2 §.

Från lagens tillämpning undantages

- 1) försäljning från apotek,
- 2) försäljning från automatapparat av sådan typ som är godkänd av myndighet som Konungen bestämmer,
- 3) försäljning på trafikmedel till resande,
- 4) försäljning som lantbrukare, trädgårdsodlare eller fiskare bedriver med egna lantmanna- eller trädgårdsprodukter eller fisk av egen fångst, om försäljningen sker i ringa omfattning och utan samband med annan handel,
- 5) försäljning på salutorg eller liknande plats som är upplåten till allmän försäljningsplats,
- 6) försäljning av alster av bildkonst, konsthantverk eller konstindustri som bedrives i utställningslokal enligt bestämmelser vilka meddelas av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer,
- 7) försäljning i anslutning till ordnad serveringsrörelse av lagad mat samt bageri- och konditorivaror enligt bestämmelser vilka meddelas av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

Från lagens tillämpning undantages vidare, i den omfattning och på de villkor som föreskrives av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer, försäljning av tryckta skrifter, tobaksvaror med tillbehör, blommor, drivmedel till motorfordon och tillbehör till sådana fordon samt andra varor som allmänheten särskilt efterfrågar på annan tid än affärstid, om försäljningen sker antingen i anslutning till ordnad serveringsrörelse eller försäljning av konst eller utan samband med försäljning av andra varor.

3 §.

Affärstiden är vardagar mellan klockan 8 och 20.

Om det för särskilt fall är påkallat med hänsyn till allmänhetens intresse skall kommunens styrelse eller nämnd som fullmäktige i kommunen utser medge längre affärstid.

4 §.

Närmare föreskrifter för tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

5 §.

Den som bedriver yrkesmässig detaljhandel eller håller försäljningsställe för sådan handel, frisersalong eller fotografiateljé öppen i strid mot denna lag eller föreskrift som har meddelats med stöd av lagen dömes till böter.

6 §.

Talan mot beslut av kommuns styrelse eller nämnd enligt denna lag föres hos länsstyrelsen genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1967 och gäller till och med den 31 december 1971.

Genom denna lag upphäves butikstängningslagen den 21 juli 1948 (nr 608). Beslut som har fattats med stöd av 11 § 3 mom. 4 eller 12 § butikstängningslagen skall gälla till den 1 juli 1967, om kommunen inte dessförinnan bestämmer annat enligt 3 § denna lag.

Utdrag av protokoll, hållet i lagrådet den 21 oktober 1966.

Närvarande:

f. d. justitierådet LIND,
justitierådet Y. SÖDERLUND,
regeringsrådet ÅBJÖRNSSON,
justitierådet BRUNNBERG.

Enligt lagrådet den 17 oktober 1966 tillhandakommet utdrag av protokoll över inrikesärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet den 7 oktober 1966, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i 87 § regeringsformen avsedda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *affärstidslag*.

Förslaget, som finns bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av hovrättsassessorn Sten Wickbom.

Förslaget föranledde följande yttrande av *lagrådet*.

Enligt 1 § i den föreslagna lagen förstås med »affärstid» endast den tid för yrkesmässig detaljhandel som nämnes i 3 § första stycket, d. v. s. vardagar mellan klockan 8 och 20. Däremot avser termen ej sådan tid som kan medges med stöd av lagen, alltså ej tid som anges i 3 § andra stycket. Denna terminologi har även iakttagits i 2 § andra stycket, där »affärstid» betyder den i lagen fastställda tiden. Däremot är avfattningen av 3 § andra stycket ej fullt konsekvent då där talas om att kommunens styrelse eller nämnd kan medge »längre affärstid».

Enligt lagrådets mening skulle lagtexten bli klarare om beteckningen »affärstid» användes om all tid för tillåten yrkesmässig detaljhandel vare sig den anges i lagen eller medges med stöd av lagen. Den i lagen fastställda tiden kunde då till skillnad från den kommunalt bestämda kallas »vanlig affärstid». Sistnämnda uttryck skulle alltså i stället för »affärstid» användas såväl i 2 § andra stycket som i 3 § första stycket. De föreslagna 2 och 3 §§ bör då byta plats, när innebörden av terminologien klargöres i sistnämnda paragraf. Lagrådet vill förorda att lagtexten ändras i enlighet med vad nu sagts. Om så sker synes ej erforderligt att termen »affärstid» anges i 1 §. Lämpligen torde 2 § i förslaget göras till föremål för formell bearbetning.

2 §.

Enligt punkt 5 i första stycket undantas från lagens tillämpning försäljning på salutorg eller liknande plats som är upplåten till allmän försäljning.

ningsplats. Undantaget har föranletts av viss remisskritik mot utredningens förslag att kommun inte längre skall få inskränka den vanliga affärstiden. Förslaget i denna del befarades kunna medföra besvärliga problem för torghandeln. I motiveringen för undantaget har departementschefen anfört, att syftet med detta inte i och för sig är att ge tillfälle till längre försäljningstid i dessa fall utan att helt lägga i kommunens händer att bestämma affärstiden för torghandeln. Departementschefen har tillagt, att det måste förutsättas att kommunerna därvid beaktar även ordningssynpunkterna.

Nu gällande lagstiftning innehåller både i allmänna ordningsstadgan och i butikstängningslagen bestämmelser som kan tillämpas för reglering av affärstiden på salutorg och liknande allmänna försäljningsplatser. Systemet får anses innebära att i fråga om försäljning, som över huvud taget regleras av butikstängningslagen, affärstiden kan regleras med hänsyn till såväl vad allmänna ordningen kräver som vad i övrigt finnes lämpligt ur allmän synpunkt (6 § butikstängningslagen. Jfr JO:s ämbetsberättelse 1957 s. 325 f).

Genom att handeln å ifrågavarande allmänna platser undantas från den föreslagna lagens tillämpning, kan reglering av affärstiden där komma till stånd endast med stöd av allmänna ordningsstadgan. En tillämpning av denna måste emellertid, såsom departementschefen i annat sammanhang påpekat, alltid grundas enbart på vad den allmänna ordningen kräver. Det synes dock kunna antagas, att den möjlighet till reglering som alltså kommer att återstå skall vara tillfyllest.

Ur protokollet:
Ingrid Hellström

Utdrag av protokollet över inrikesärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet på Stockholms slott den 28 oktober 1966.

Närvarande:

Ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, KLING, JOHANSSON, HERMANSSON, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GUSTAFSSON,

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler statsrådet Lundkvist lagrådets den 21 oktober 1966 avgivna utlåtande över det till lagrådet den 7 oktober 1966 remitterade förslaget till *affärstidslag* och anför.

Som lagrådet anmärkt bör beteckningen »affärstid» användas i en något annan betydelse än i det remitterade lagförslaget. Jag biträder i huvudsak de förslag till ändringar i lagtexten som föranleds härav. Vissa redaktionella ändringar bör vidare göras i lagförslaget.

Föredraganden hemställer härefter att Kungl. Maj:t genom proposition föreslår riksdagen att antaga lagförslaget.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Kungl. Höghet Regenten att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Johan Åström